

DE RE MILITARI CXIII

Брой 113

DE RE MILITARI

Журнал за конфликти и военна история

Автори: Руслан Трад, Венцислав Божев

Място на издаване: София, България

Дата на издаване: 07.2020

Сайт на журнала:

www.remilitari.wordpress.com

Facebook страница:

<https://www.facebook.com/deremilitari>

Twitter:

<https://twitter.com/remilitari>

Контакти:

ruslantrad@gmail.com

v.bozhev90@gmail.com

ISSN 2367-9476

РЕДАКЦИЯ

Руслан Трад

Журналист на свободна практика с фокус върху Близък изток и Северна Африка. Създател на първия български блог за Близък изток, Intidar, както и на организацията Форум за арабска култура. Водил е лекции за политически движения и процеси в Близкия изток в аудитории на Софийски университет, Нов български университет, Червената къща и Дипломатически институт към МВнР. Пътува често в Близкия изток, като публикува репортажи от Ливан, Югоизточна Турция, Тунис, Ирак и Сирия, а през 2014 заснема филм в Иракски Кюрдистан на фронтовите линии с „Ислямска държава“.

Венцислав Божев

Политолог и експерт в областта на международните отношения с богат опит в анализа на европейските политически процеси, както и на динамиката на отношенията в Близкия изток и постсъветското пространство. Автор на множество материали и академични текстове по въпросната тематика. Участник в международни изследователски проекти и теренни проучвания в Близкия изток.

КИТАЙ - ВЪЛЧИЯТ ВОЙН ПРЕЗ 2020

На 27 юли 2017 г. по китайските кино екрани започва излъчването на „Вълчия войн 2“¹. Военен филм, който проследява историята на Ленг Фенг-военен от Народно-освободителна армия на Китай (НОАК), озовал се в Африка. Там той се забърква в серия от схватки в опит да защити група китайски медицински работници от местни бунтовници и продавачи на оръжие. Поуката от историята на Фенг е, че китайците зад граница трябва да се пазят... на всяка цена и с всякакви средства.

Не е тайна, че още от самото си създаване, киното често пъти е било използвано с пропагандни цели. В конкретния случай, обаче, филмът не само придобива огромен комерсиален успех и разпалва душите на китайските зрители, но и се превръща в символен и политически капитал, с който Китайската народна република (КНР) успешно основава втвърдяването на официалния си тон в чужбина. Нещо, което китайски и западни медии кръщават дипломация на „вълчия войн“.²

Неслучайно в коментар пред Ройтерс китайското външно министерство цитира популярен слоган на Мао Дзъдун – „Няма да нападаме, ако не ни нападнат. Но ако го направят, със сигурност ще контраатакуваме“. Същото издание отбелязва, че генералният секретар на Китайската комунистическа партия (ККП) Си Дзинпин дава

¹ Бел. авт. Wolf warrior на английски, 戰狼 на китайски

² Zhu Z. Interpreting China's 'Wolf-Warrior Diplomacy' In: The Diplomat web site. (15 May 2020). <https://thediplomat.com/2020/05/interpreting-chinas-wolf-warrior-diplomacy/>; Westcott.B, Jiang.S China is embracing a new brand of foreign policy. Here's what wolf warrior diplomacy means. In: CNN web site <https://edition.cnn.com/2020/05/28/asia/china-wolf-warrior-diplomacy-intl-hnk/index.html> (29 May 2020); Chaguan China's "Wolf Warrior" diplomacy gamble. In: Economist web site <https://www.economist.com/china/2020/05/28/chinas-wolf-warrior-diplomacy-gamble> (28 May 2008)

писмени инструкции на дипломатите си да заемат по-твърда позиция „посрещайки международните предизвикателства“³.

Така например, на 28 април 2020 Холандската мисия за инвестиции и търговия в Тайван (Република Китай), която действа като посолство в Тайван, съкрати името си на „Холандският офис в Тайпей“⁴. На пръв поглед незначителен жест. Последният е допълнен от смяната на логото на мисията с цветовете на холандското знаме. Преведено на дипломатически език, това означава „работим в посока на признаване и легитимиране на Тайван като държава“. Резултатът не закъснява- КНР заплашва със санкции Нидерландия и дори с отказ от предоставяне на медицински средства за опазване и защита от Covid-19.

Тайван става причина и за повишаване на напрежението между Пекин и Париж. Конкретният повод е оръжейна сделка за осигуряване на оборудване за шест френски фрегати клас „Лафайет“, които са на въоръжение в Тайван.

В своя официална позиция КНР предупреждава, че не трябва да „се нараняват китайско-френските отношения“ и намеква, че продажбата на оръжия на Тайван е червена линия, която не трябва да се преминава. В отговор, френски представители настояват, че Китай по-добре да си гледа работата в борбата с Covid 19.⁵ Малко по-късно, на сайта на китайското посолство в Париж, се появява статия, подписана под името на китайския посланик Лу Шайе, в която се твърди, че Франция е

Авторът

Марио Русинов има бакалавърска степен по Политология от Софийския университет "Св. Климент Охридски". Научните му интереси свързани със сферата на вътрешната политика и международните отношения, както и с проблемите на сигурността и тероризма. Съосновател на Младежки институт за европейско развитие и интеграция /М.И.Е.Р.И/.

³ Zhai K. In China, a young diplomat rises as aggressive foreign policy takes root In: Reuters web site <https://www.reuters.com/article/us-china-diplomacy-insight/in-china-a-young-diplomat-rises-as-aggressive-foreign-policy-takes-root-idUSKBN2110F8> (31 May 2020)

⁴ Strong M. Netherlands changes name of representative office in Taiwan In: Taiwan news web site. <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3924321> (28 April 2020)

⁵ Wintour P. France summons Chinese envoy after coronavirus 'slur'. In: The Guardian web site. https://www.theguardian.com/world/2020/apr/15/france-summons-chinese-envoy-after-coronavirus-slur?fbclid=IwAR0KjHC-UhRIMMxdtUTt5U14oH_JmPS5zFPsf_6JkAO2BrJ6VUBjUITe1F8 (15 April 2020)

изоставила своите възрастни граждани на произвола и смъртта.⁶ Впоследствие, Лу е привикан във френското външно министерство и е „смъмрен“ за позициите си и тези на подопечните му служители.

Китайското посолство в Париж публикува в социалните мрежи и клип със заглавие „По време на един вирус“ (Once Upon a Virus)⁷, който е определен от някои медии като „осмиващ САЩ“⁸ Почти двуминутният анимационен филм представя разговор между Лего версии на китайски войн и Статуята на свободата. Тезата артикулирана в късометражния филм е, че Щатите са закъснели с предприемането на мерки и не са се вслушали в предупрежденията на Китай по отношение борбата с разпространението на Covid 19. Нещо повече, в Туитър страницата на посолството се появява снимка на американския фолклорен герой Мрачният жътва⁹, който приключил с убийството на Сирия, Ирак и Либия, чука на вратата на Хонконг. Снимката е озаглавена „Кой е следващият“.¹⁰ Въпреки че „туит“-ът изчезва за няколко часа, а официалната позиция е, че той е плод на хакерска атака, то в публичното пространство остават съмнения относно автентичността му .

В друга част на земното кълбо, китайската дипломатическа машина също среща отпор. В редица официални изказвания, министър-председателят на Австралия призовава за щателно разследване за истинската причина за разпространението и произхода на коронавируса¹¹. На 19 март онлайн изданието Блумбърг

⁶ Ibid.

⁷ Once upon a virus: <https://www.youtube.com/watch?v=Q5BZ09iNdvo>

⁸ Japan Times. 'Once Upon a Virus': China mocks U.S. coronavirus response in Lego-like animation. In: Japan Times web site. <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/05/03/asia-pacific/china-mocks-us-coronavirus-response-lego-animation/> (3 May 2020); Obama B. 'Once Upon a Virus': China mocks U.S. in Lego-like animation. In Reuters web site. <https://uk.reuters.com/article/us-health-coronavirus-china-usa/once-upon-a-virus-china-mocks-u-s-in-lego-like-animation-idUKKBN22E0C4> (4 May 2020); Shelton T. Chinese state media releases animated propaganda video mocking US coronavirus response In: ABC web site. <https://www.abc.net.au/news/2020-05-01/china-state-media-propaganda-video-mock-us-coronavirus/12204836> (1 May 2020)

⁹ Бел. авт. -Grim reaper на англ, на практика герой, олицетворяващ Смъртта

¹⁰ AFP. China embassy Twitter portrays US as bloodthirsty grim reaper, says account falsified. In the Deccan chronicle web site) <https://www.deccanchronicle.com/technology/in-other-news/250520/china-embassy-twitter-portrays-us-as-bloodthirsty-grim-reaper-says-ac.html> (25 May 2020)

¹¹ Jennings P. Australia is not the only country asking questions about the origins of coronavirus, and China is not happy In: The Guardian Web Site. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/may/15/australia-is-not-the-only-country-asking-questions-about-the-origins-of-coronavirus-and-china-is-not-happy> (15 May 2020)

предупреждава, че КНР е в готовност да наложи по-големи такси, както и пощателни проверки на редица австралийски продукти¹² в допълнение към вече въведените 80 % тарифи върху вноса на австралийски ечемик. Щетата за австралийската икономика бива оценявана на стойност до 500 млн. долара годишно, твърдят от Гардиън¹³.

Други примери за остротата на „вълчатата“ дипломация, са позициите в социалните мрежи на различни китайски посолства по света. Това в Индия, например, заявява, че всички обвинения за Китай като разпространител и първоизточник на вируса са нелепи¹⁴. А посланикът на Китай в Нидерландия обявява Доналд Тръмп за расист и настоява, че „някои“ хора *„наистина трябва да се инжектират, или поне „да се жабурят“ с дезинфектант, вместо да разпространяват вируси, лъжи и омраза като говорят.*”¹⁵

По всичко изглежда, че цялата тази активност е част от една много по-широка кампания за разпространение на послания и влияние върху общественото мнение в социалните мрежи. Оценката на центъра за анализи към Германския фонд „Маршал“¹⁶ сочи, че има над 300 процента ръст на официалните Туитър акаунти на китайски дипломати и представители само за 2019 г. На практика това означава увеличаване на дипломатическия натиск и то чрез достатъчно отдалечени от властовия център на КНР канали. По смисъла на това, че „туит“-овете не представляват официални дипломатически ноти, могат да бъдат изтривани или редактирани, а дипломатите, които ги издават, се ползват с относителна автономност, тъй като го правят в лично качество. Това позволява заемането на крайни или двойствени позиции, които биха били немислими в „конвенционалната“

¹²Bloomberg news. China Considers More Economic Pain for Australia on Virus Spat. In Bloomberg web site. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-05-19/china-mulls-targeting-australian-wine-dairy-on-coronavirus-spat> (19 May 2020)

¹³Hurst D. Why has China slapped tariffs on Australian barley and what can Australia do about it? In: The Guardian web site. <https://www.theguardian.com/business/2020/may/20/why-has-china-slapped-tariffs-on-australian-barley-and-what-can-australia-do-about-it> (19 May 2020)

¹⁴Landale J. Coronavirus: China's new army of tough-talking diplomats In: BBC news web site <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-52562549> (13 May 2020)

¹⁵Ibid.

¹⁶Berzina K. China's Wolf Warrior Diplomats In: The German Marshal Fund of the United states site: <https://www.gmfus.org/commentary/chinas-wolf-warrior-diplomats> (18 may 2020)

дипломация. Например дипломатите с по-нисък ранг могат да си позволят да защитават една позиция (реалната позиция на КНР, която обаче би предизвикала дипломатически скандал), а по-високо поставените говорители друга (по-смекчена). Подобен тип дипломация позволява „и вълкът да остава сит, и агнето цяло“. В добавка към това трябва да се отчете и възможността за достъп до много по-голям кръг от хора, които следят профилите на въпросните представители на КНР.

Лицето на Вълчия войн

Ако трябва да си изберем олицетворението на дипломацията тип вълчи войн, то това е Чжао Лицзян -говорителят на външното министерство на КНР и заместник-директор на информационния департамент към министерството. Към юли 2020 той е един от тримата най-високо поставени говорители в КНР. Чжао използва подход, който американският президент Доналд Тръмп популяризира, а именно да експлоатира трибуната на социалната мрежа Туитър. Там¹⁷ говорителят на Министерството се обръща пред 650 хил. души и предизвиква своите чуждестранни колеги по редица поводи. Най-съществени, от които са упреците му към САЩ за политиката им в Близкия изток и по негови думи „проблемите с расизма“ в Щатите. В туйт срещу Щатите, Чжао Лицзян експлицитно заявява, че Щатите нямат право да критикува Китай по въпросите с човешките права, след като самите те имат проблеми с „расизма, неравенството в доходите и въоръженото насилие“. Това го въвлича в персонален диспут с бившия Съветник по национална сигурност в кабинета на Обама – Сюзан Райс. Полемиката им е съсредоточена върху политиката на Китай срещу малцинствата и по-конкретно с уйгурите и насилиственото им вкарване в официално наричаните Обучителни и тренировъчни центрове в Синдзян (Уйгурски автономен регион).¹⁸

¹⁷ Профилът на Чжао Лицзян в Туитър <https://twitter.com/zlj517?lang=bg>

¹⁸ Те служат като де факто трудови лагери за индоктриниране на Уйгури. Малцинство от тюркски произход, което живее в Северозападен Китай. Лагерите са основани от администрацията на Си Дзинпин.

Чрез своята дигитална дипломация, Чжао влиза в задочен спор и с Майк Помпео като го конфронтира за думите му, че Корона вирусът е „*китайски вирус*“. Нещо повече говорителят активно поддържа версия, че именно американски войник е донесъл заразата в град Ухан.

Как да разбираме „вълчия войн“?

Макар в момента терминът да описва най-вече словесни и дигитални престрелки в социалните мрежи между представители на китайския държавен апарат и чужди посолства и администрации, то все по „вълчия“ нрав на КНР си проличава в редица действия отвъд полето на думите. Някои от примерите през последната година включват въведеното законодателство, което Китайската комунистическа партия прокара с цел ограничение автономията на специалната административна единица Хонконг; сблъсъкът на Китай и Индия в Хималаите; декларираното намерение на Китай за изтегляне от първата фаза на преговори със САЩ, целящи спирането на търговската война между тях. В този смисъл дипломацията на „вълчия войн“ трябва да бъде разглеждана като разпространила се във всички действия на Китай зад граница. В момента текат изключително динамични процеси на предефиниране на китайската дипломатическа мисъл. Ако досега Пекин боравеше по-явно с излъчване на мека сила чрез огромни разходи в инвестиции в Африка, Европа, Азия и Австралия и почти безразборно купуване на бизнеси и изграждане на инфраструктура, то проекцията на сила бе най-вече в зони от голям интерес за КНР- Тайван, Южнокитайско море и др.

При анализът на новата доктрина е важно китайската политика да се разглежда като по-последователна от тази, на която и да е друга държава в света, или с други думи това означава, че новата доктрина е продукт на години тенденции, които започват не по-късно от стъпването на Си Дзинпин в длъжността му на генерален секретар на Китайската Комунистическа партия. За това засвидетелстват историческите особености на китайската цивилизация, включително вътрешното усещането за

световно лидерство в смисъла на една „далечна, но неизбежна нормалност“, на което наблягат едни от най-авторитетните имена в сферата на международните отношения като Бжежински¹⁹ и Кисинджър (Kissinger, 1994, 2011). Неизменно свързано с това е и традиционното китайско разбиране на собствената им цивилизация като непреходна, създадена с началото на времето и заемаща централно място в човешката история в културно отношение.²⁰ Осъзнаването на този модел мислене е ключов с оглед правилния анализ върху китайската външна политика, тъй като именно е той има решаващо значение при формирането на светогледа на текущия политически елит. Това важи на-вече по отношение на тенденциите към завръщане на класическите конфуциански принципи в политическия живот на Китай. Нещо, което се вокализира активно от различни анализатори.²¹

Дипломатията на „Вълчия войн“ може да бъде отчетена като резултат от множество фактори, като на преден план най-важни излизат пет:

1. Промените сред китайския политически елит в лицето на Си Дзинпин и генерацията политици около него;
2. Нарастващият китайски национализъм и увеличаване на образованите хора като част от глава от населението;
3. Политиката на големите играчи в отношенията си с Китай и в това число най-вече на САЩ. Новата американска политика за премахване, или смекчаване на икономическата зависимост от Китай;
4. Увеличаването на реалните възможности на КНР, в това число финансови и военни;
5. Разпространението на Корона вирус като заплаха, но и като възможност за имиджа на Китай.

¹⁹ Brzezinski, Zbigniew (2012)- ‘Strategic Vision. America and the Crisis of Global Power’. New York Times

²⁰ Бел.авт. Неслучайно в исторически план Китай често бива споменаван и като „Средното (централното) Кралство“

²¹ Виж повече в „China's New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society Revised Edition“ на Даниел Бел, и в “The influence of Confucianism on Chinese politics and foreign policy“ Куаншен Джао

<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-03-2018-0057/full/html>

Си Дзин Пин, представител на новото поколение управници на Китай и консолидацията му на власт Тринадесетият генерален секретар на ККП е особено интересна личност – както заради пътя си към властта, така и в специфичния характер на управление, който има в сравнение с китайския политически елит от предходните няколко поколения. Голямата отлика с политическите му предци се появява най-вече по посока на усилията му за централизиране на властта в ръцете на фигурата на главния секретар на ККП, както и задаването на по-националистически тон на управлението.

Доколкото може да се разчита на индивидуалното ниво на анализ в международните отношения, кратката биографична справка за живота на Си може да даде насоки, откъде идва споменатата отлика. Си Дзин Пин е син на заточения по време на Културната революция политик и участник в гражданската война Си Чжунсюн. Той и семейството му са помилвани и реабилитирани по времето на Дън Сяопин. Си завършва химическо инженерство в университета в Цинхуа, но вместо да преследва професионално развитие в сферата на своето образование, той започва бавно изкачване към политическия връх на КНР. След 7 опита успява да влезе в Младежката комунистическа лига на Китай, а до 1974 година последват още 10 опита да влезе в Китайската комунистическа партия. В преследване на политическите си амбиции Си следва Марксистка теория, отново в Цинхуа. След заемането на множество постове на 15-ти ноември 2012, Си Дзин Пин става новият генерален секретар на Комунистическата партия, или с други думи де факто най-важният пост в държавата. Правят впечатление две неща- първо от малък той е готвен за политическа кариера и второ политическите му амбиции са силно изразени.

Много важна подробност за личността на Си и факт, на който анализаторите отдават огромно внимание е, че той е лидер на ККП, част от качествено новата пета

генерация политици²². За нея е характерно, че е първото поколение лидери, които започват кариерата си след ерата Мао Дзъдун.

Това дава отражение както в отношението му към партийното строителство, така и във начина на управление на вътрешните работи. По повод първото правят впечатление политическата чистка, която Си стартира през 2012. Представена като антикорупционна кампания, инициативата на генералния секретар, отстрани някои от най-големите му противници. Това може да се тълкува като първоначалната стъпка към централизация на властта. Последва и втора по-сериозна стъпка, а именно промените в конституцията, които Си Дзинпин прокара. Авторитетният изследователски център РАНД отбелязва, че процесите на консолидация на власт около генералния секретар на КПП текат в няколко различни посоки – изтегляне на политическа власт от локалните административни апарати в полза на централното правителство, фискална реформа, която намалява автономността на местните административни области и инсталирането на допълнителни органи, които да следят работата на министерствата. Си Дзинпин успява да извоюва и промени в конституцията, които премахват ограниченията за мандати и така на теория създаде възможност за доживотен мандат. В допълнение към всичко това в Народната освободителна армия протичат реформи, които укрепват ролята на главния секретар на ККП при вземането на важни решения.²³

По отношение на вътрешните работи правят впечатление както силният националистическия тон, който залага Си Дзинпин, така и безкомпромисността му при управление, дори, ако това включва и незначитане на човешки права²⁴. По пример на американските културни модели за създаване на национална идентичност Си Дзинпин предлага Китайската мечта, или визия за Китай, която да

²² Бел. авт. Тя стъпва в длъжност през 2012г, след оттеглянето на Ху Дзинтао.

²³ Heath T. The Consolidation of Political Power in China Under Xi Jinping Implications for the PLA and Domestic Security Forces. -RAND Corporation, In: Rand web site.

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT500/CT503/RAND_CT503.pdf (2019)

²⁴ Wang M. More Evidence of China's Horrific Abuses in Xinjiang. In: Human Rights Watch Website

<https://www.hrw.org/news/2020/02/20/more-evidence-chinas-horrific-abuses-xinjiang> (20 February 2020)

служи като „голямото подмладяване на китайската нация“²⁵. Концепция, която залага редица от личностни черти и характеристики, които нацията трябва да притежава като цяло, за да се достигне до прогреса на КНР. Друг елемент от доктрината на Си е предефинирането на идеята за „Трите уверености“²⁶, въведена от Ху Дзинтао. Най-общо тя призовава китайския народ и управници да бъдат *уверени* в социалистическия път, идеологията и системата.²⁷ Си добавя и китайската култура към т.нар. уверености, акцентирайки върху смисъла на своето виждане за социализъм с китайски характеристики където именно „китайското“ е водещият фактор.²⁸

Си Дзинпин разчита на усилващия се китайски национализъм, за да обоснове своята по-агресивна политика и далеч по-конфронтационния модел на дипломация. Това е неконвенционално и ново за китайското управление до този момент. Първо, защото всякакви иредентистки и други агресивни настроения противоречат на китайската доктрина за „мирен възход“²⁹ (на англ. Peaceful rise), която предшественикът на Си - Ху Дзинтао доразвива и налага в началото на 21-и век. Реториката на „мирния възход“ цели да намали ответната реакция на другите Велики сили срещу превръщането на Китай в такава. Легитимността на доктрината и съответно „възпиращата“ ѝ сила работят до толкова, доколкото КНР създава впечатление за процес на либерализация на самата себе си. В този смисъл дипломацията на „вълчия войн“ сериозно застрашава досега градената идея. „Залогът“, който Си Дзинпин поема, може да се обясни със стратегия за отместване на фокуса. Икономическият растеж на Китай и повишаването на средните доходи в съчетание с качеството на образованието създават възможности за голям сегмент

²⁵ Huaxia. Xi stresses racing against time to reach Chinese Dream. In: XinhuaNet web site: http://www.xinhuanet.com/english/2020-01/23/c_138729590.htm (23 January 2020)

²⁶ Бел. авт. На китайски 三个自信, на английски Three confidences

²⁷ International Department of the CPC Central Committee. "Four Matters of Confidence". In: China Insight web site.

http://www.bjreview.com.cn/CHINA_INSIGHT/Saturday_December_30_2017/Getting_to_know_China_through_keywords/201801/t20180129_800115636.html

²⁸ Бел. ред. *Социализъм с китайски характеристики за нова епоха* е доктрината на Си, която официално е приета и инкорпорирана в китайската конституция през 2017 г. Именно заложените в нея принципи ще бъдат основополагащи за развитието на китайската държава през следващото десетилетие.

²⁹ Pathak S. The "Peace" in China's Peaceful Rise In: E- Ir web site. <https://www.e-ir.info/2015/10/15/the-peace-in-chinas-peaceful-rise/> (15 Oct 2020)

от населението потенциално да изяви претенции за по-широко политическо участие наред с повече социални и икономически права и най-вече - свободи. Това би могло да бъде разгледано като заплаха за политически елит на Китай с потенциал да бъде разклатена тоталитарната позиция на Китайската комунистическа партия. В този смисъл възприемането на реторика и стратегии за развитие на КНР, както и втвърдяване на тона в чужбина са от малкото възможни отговори за подобно предизвикателство.

Последици от разпространението на Covid-19 -заплахи И ВЪЗМОЖНОСТИ

В тази връзка пандемията, причинена от коронавируса, създаде два прецедента. През май 2020 на ежегодния конгрес на партията, стана ясно, че има спад на brutния вътрешен продукт на Китайска народна република с няколко процента. Феномен, невиждан от 70-те години насам. Оценката на МВФ е, че китайската икономика ще нарасне едва с 1,2 % ³⁰ на фона на досегашните 6-8 процента годишно, а според данни на Modern diplomacy повече от 12 от най-засегнатите държави от Covid 19 ³¹ държави формират над 40 процента от китайския износ. Нещо повече, износът ще отбелязва последици от пандемията, докато икономическото състояние на търговските партньори на Пекин не се подобри. Вторият прецедент е, че тазгодишният конгрес даде експлицитен отказ за формулиране на категорична цел за растежа на БВП за догодина, а външният дълг на страната се повиши. Това създава осезаем проблем пред КНР, след като потенциалът за упражняване на мека и твърда сила зависи в крайна сметка от финансовия и икономически капацитет.

³⁰ Данни на МВФ <https://www.imf.org/en/Countries/CHN>

³¹ Franck T. Here's what's in the phase one China trade deal Trump is signing this week. In: CNBC web site.: <https://www.cnbc.com/2020/01/13/heres-whats-in-the-phase-one-china-trade-deal-trump-is-signing-this-week.html> (14 January 2020)

Така например, пандемията се оказа причина за значителни забавяния³² по проектите свързани с Новия път на коприната. Това е най- мащабната китайска икономическа инициатива, целяща да превърне Евразия в доминирано от Пекин икономическо и търговско пространство, даващо възможност на Китай да задмине Европейския съюз и САЩ като водещи политически и икономически глобални сили.

Пандемията от Covid - 19, в голяма степен съумява да урони международния престиж на Китай. Внутрителните усилия на азиатската държава по посока създаването на имидж на модернизирана държава, която изпълнява своите задължения към международните организации бяха обезценени, след като стана ясно, че първоначално изнесените данни във връзка със заразените и починали от Covid-19 в Ухан са с 50 % повече от първоначално декларираните³³.

Въпреки това китайският политически елит съумява да извлече дивиденди чрез предоставянето на безвъзмездна помощ под формата на маски и други дефицитни медицински материали на държави като Канада, Гърция, Сингапур и дори САЩ. Акт на добра воля, който е и добре замислен имиджов ход. Но по-важното Пекин се доказва и като единственият достатъчно мащабен и надежден производител на подобни консумативи и показва, че е невъзможно да бъде заобиколен като фактор. Дори и във време на криза, за която мнозина смятат, че е отговорност именно на Китай. Даже и Европейският съюз бе принуден да направи поръчка за маски от китайски производители в опита си да неутрализира здравната криза.³⁴

³² Pearl. H. Coronavirus: China's belt and road plan hits roadblock as virus pinches supply of materials and workers In: South China Morning Post web site. <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3081585/coronavirus-chinas-belt-and-road-plan-hits-roadblock-virus> (26 April 2020)

³³ Qin. A. China Raises Coronavirus Death Toll by 50% in Wuhan. In: The New York times web site <https://www.nytimes.com/2020/04/17/world/asia/china-wuhan-coronavirus-death-toll.html> (17 April 2020)

³⁴ Petrequen. S. EU suspends delivery of 10 million masks over quality issues. In ABC news web site. <https://abcnews.go.com/International/wireStory/eu-suspends-delivery-10-million-masks-quality-issues-70677956> (14 May 2020)

Търговската война между Китай и САЩ и заплахата от икономическия гигант Пекин

Когато администрацията на Никсън прави исторически пробив през 70-те години и окончателно разведрява дипломатическите си отношения с Китай като акт на съдържане на СССР в контекста на Студената война, едва ли някой си е представял какъв икономически потенциал има КНР. А именно, че Китай ще достигне 13,5 трилиона долара брутен национален продукт (БНП) в долари по паритет на покупателната способност (ППС)³⁵, ще създаде една от най-влиятелните компании за производство на телефони в света и ще разраства размерите на икономиката си с двуцифрено число в относителен дял в продължение на години. Това им дава възможност да разширят влиянието си на практически всеки континент, да урбанизират с бързи темпове държавата си, а също и да модернизират армията си. В тази връзка от 2015 досега КНР непрекъснато и устойчиво увеличава своя отбранителен бюджет. По официални данни предоставени от китайското правителство за последните пет години бюджетът за отбрана на КНР се покачва от 141 на 178 милиарда щатски долара ^{36,37}. Нещо повече военните анализи сочат, че Китайската Народна освободителна армия е системно реструктурирана за да проектира сила, включително чрез развитие на

³⁵ Данни на Световната банка към 2018 година.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.MKTP.CD?view=map>

³⁶ Intel. China to raise defence budget 10.1 pct this year in high-tech drive. In: Reuters web site.

<https://www.reuters.com/article/china-parliament-defence/update-2-china-to-raise-defence-budget-10-1-pct-this-year-in-high-tech-drive-idUSL4NOW704220150305> (15 June 2020)

³⁷ Lendon B. China's defense budget shows Xi's priorities as economy tightens In: CNN web site. *DE RE MILITARI CXIII* | Брой 113 <https://edition.cnn.com/2020/05/27/asia/china-military-budget-analysis-intl-hnk/index.html> (May 28 2020)

флот, способен да бъде позициониран на далечни разстояния от китайските брегове. Всички тези факти показват очевидното намерение на водещите политически фактори в Пекин да ревизират текущото състояние на международните отношения. От една страна може да бъде разглеждано като отговор на външни фактори, отчитани като заплаха и предизвикателство, а от друга – като опит на Китай да се превърне в доминантна световна сила, оспорвайки глобалното превъзходство на САЩ. Увеличението на разходите за отбрана логично води и до завишена военна активност. Според различни медии, към момента има позиционирани над 10 000³⁸ войници и техника от НОАК в оспорваната част от Хималаите, на границата между Индия и Китай. А през април месец китайският флот потопи виетнамски риболовен кораб³⁹ близо да оспорваните острови Парасел в Южнокитайско море, което е поредният жест на асертивност към оспорваната територия.

В този контекст не е случайно, че един от основните елементи на външната политика на американския президент Доналд Тръмп е да премахне зависимостта на САЩ от Китай, най-вече в икономически план. Неизменна част от речите и изявленията на президента са въпросите свързани с негативния търговски баланс между двете страни, възможността юанът да стане резервна валута и най-вече процесът на изтичане на американски капитали зад граница. Само за илюстрация за мащабите на Китайското влияние върху американската икономика е фактът, че Китай е най-големият притежател на американски държавни облигации. КНР държи над 1,1 трилион американски долг.⁴⁰

Това е и една от причините за началото на търговската война чрез налагане на серия от тарифи и от двете страни. Непосредствено преди пандемията, обаче, имаше изгледи, че американската политика е на път да постигне успех и костеливия

³⁸ News Desk. 10,000 PLA soldiers inside Ladakh, China now claims entire Galwan valley: Report. In The Kashmirwalla web site. <https://thekashmirwalla.com/2020/05/10000-pla-soldiers-inside-ladakh-china-now-claims-entire-galwan-valley-report/> (26 May 2020)

³⁹ Vietnam airs video of Chinese ship sinking fishing boat in South China Sea. In South China Morning post web site. <https://www.scmp.com/news/china/article/1526701/vietnam-airs-video-chinese-ship-sinking-fishing-boat-south-china-sea>

⁴⁰ Investopedia. How Much U.S. Debt Does China Own? In: Investopedia web site.

<https://www.investopedia.com/articles/investing/080615/china-owns-us-debt-how-much.asp> (15 Jan 2020)

орех КНР, склони да подпише предварителна сделка, с която част от тарифите да отпаднат, а Китай да закупи американски стоки за милиони долари. Обвиненията за произхода на корона вируса, обаче, съботираха постигнатите споразумения и двете държави замразиха преговорите между тях.

Същевременно президентът Тръмп полага сериозни усилия да противодейства на китайския технологичен гигант Хуауей като иницира налагането на забрана върху вноса в САЩ на всякакви части и устройства произведени от компанията. Нещо повече – Хуауей е лидер в изграждането на инфраструктурата за 5G технологията за разпространяване на мобилен интернет. Така както и Новият път на коприната, изграждането и поддържането на 5G мрежа реално се явява инструмент за дипломатически и политически натиск. На практика това означава контрол върху жизнено важна инфраструктура. (По сходни причини, например, Щатите се опитват да запазят монопола си върху GPS сателитната система). Американската администрация, обаче, видя заплаха в това и успя да застраши бъдещето на този план като приложи натиск върху Великобритания да откаже всякакво участие на Хуауей при изграждането на вътрешната 5G мрежа и макар процесът да не е приключил, има ясни индикации, че Хуауей все пак ще бъдат изтласкани от Острова.⁴¹

Тези трусове в отношенията на двата гиганта в мултиполярната система, редицата санкции и маневри от страна на Щатите, са и една от най-важните причини за изострянето на дипломацията на КНР.

⁴¹ Gardiner. N, Kitchen. K. The U.K. Reverses Course on Huawei on 5G and Stands Up to China In: Heritage web site. <https://www.heritage.org/technology/commentary/the-uk-reverses-course-huawei-5g-and-stands-china> (31 May 2020)

Заклучение

Процесите около дипломацията на „вълчия войн“ ясно индикират, че Китай върви по пътя на все по-активна и настъпателна външна политика. Този твърд подход се дължи както на вътрешни, така и на външни фактори. Сред първите са промените сред китайския политически елит, както и цялостното повишаване на стандарта на живот за голяма част от китайското население. Огромно значение оказва и осезаемото нарастване на капацитета за упражняване на сила, което е тясно свързано с бързия икономически растеж от последните няколко десетилетия. Сред външните фактори влияе, както поведението на глобалните играчи като САЩ и Русия, така и на регионалните като Япония, Индия и Пакистан и страните от Асоциация на страните от Югоизточна Азия /АСЕАН/ също са тясно обвързани с „вълчата“ дипломация на КНР. Обемът на текста не позволява разглеждането на ролята на последните, но влиянието им е повод за пълноценно изследване само по себе си.

Турбулентността на 2020г., най-вече в лицето на безпрецедентната здравна обстановка и други подобни ситуационни фактори, подеждат като катализатор на тези процеси и укрепването на модела на дипломацията на „Вълчия войн“.

Към всички гореспоменати може да се добави и класическото схващане в науката, изучаваща международните отношения за последиците от прехода от еднополярна към мултиполярна система.

Цитираните политици като Си Дзинпин и Чжао Лицзян са типични представители на „вълчата“ дипломация и изглежда в момента тече тенденция на засилване на позициите им и окупиране във властовите редици. В рамките на анализа не случайно се обърна внимание на консистентността и континуитета на китайската политика. Те сочат, че „вълкът е тук“ и изглежда ще остане за дълго.

ИЗТОЧНИЦИ

1. AFP. China embassy Twitter portrays US as bloodthirsty grim reaper, says account falsified. In the Deccan chronicle web site) <https://www.deccanchronicle.com/technology/in-other-news/250520/china-embassy-twitter-portrays-us-as-bloodthirsty-grim-reaper-says-ac.html> (25 May 2020)
2. Bell, D.A.. (2010). China's New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society.
3. Berzina K. China's Wolf Warrior Diplomats In: The German Marshal Fund of the United states site: <https://www.gmfus.org/commentary/chinas-wolf-warrior-diplomats> (18 may 2020)
4. Bloomberg news. China Considers More Economic Pain for Australia on Virus Spat. In Bloomberg web site. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-05-19/china-mulls-targeting-australian-wine-dairy-on-coronavirus-spat> (19 May 2020)
5. Brzezinski, Zbigniew (2012)- 'Strategic Vision. America and the Crisis of Global Power'. New York Times
6. Chaguan. China's "Wolf Warrior" diplomacy gamble. In: Economist web site <https://www.economist.com/china/2020/05/28/chinas-wolf-warrior-diplomacy-gamble> (28 May 2008)
7. Franck T. Here's what's in the phase one China trade deal Trump is signing this week. In: CNBC web site.: <https://www.cnbc.com/2020/01/13/heres-whats-in-the-phase-one-china-trade-deal-trump-is-signing-this-week.html>(14 January 2020)
8. Gardiner. N, Kitchen. K. The U.K. Reverses Course on Huawei on 5G and Stands Up to China In: Heritage web site. <https://www.heritage.org/technology/commentary/the-uk-reverses-course-huawei-5g-and-stands-china> (31 May 2020)
9. Heath T. The Consolidation of Political Power in China Under Xi Jinping Implications for the PLA and Domestic Security Forces. -RAND Corporation, In: Rand web site. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT500/CT503/RAND_CT503.pdf (2019)
- 10.
11. Huaxia. Xi stresses racing against time to reach Chinese Dream. In: XinhuaNet web site: http://www.xinhuanet.com/english/2020-01/23/c_138729590.htm (23 January 2020)
12. Hurst D. Why has China slapped tariffs on Australian barley and what can Australia do about it? In: The Guardian web site. <https://www.theguardian.com/business/2020/may/20/why-has-china-slapped-tariffs-on-australian-barley-and-what-can-australia-do-about-it> (19 May 2020)
13. Intel. China to raise defence budget 10.1 pct this year in high-tech drive. In: Reuters web site. <https://www.reuters.com/article/china-parliament-defence/update-2-china-to-raise-defence-budget-10-1-pct-this-year-in-high-tech-drive-idUSL4N0W704220150305> (15 June 2020)
14. International Department of the CPC Central Committee. "Four Matters of Confidence". In: China Insight web site. http://www.bjreview.com.cn/CHINA_INSIGHT/Saturday_December_30_2017/Getting_to_know_China_through_keywords/201801/t20180129_800115636.html
15. Investopedia. How Much U.S. Debt Does China Own? In: Investopedia web site. <https://www.investopedia.com/articles/investing/080615/china-owns-us-debt-how-much.asp> (15 Jan 2020)
16. Japan Times. 'Once Upon a Virus': China mocks U.S. coronavirus response in Lego-like animation. In: Japan Times web site. <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/05/03/asia-pacific/china-mocks-us-coronavirus-response-lego-animation/> (3 May 2020);
17. Jennings P. Australia is not the only country asking questions about the origins of coronavirus, and China is not happy In: The Guardian Web Site. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/may/15/australia-is-not-the-only-country-asking-questions-about-the-origins-of-coronavirus-and-china-is-not-happy> (15 May 2020)
18. Kissinger, Henry (1994) – 'Diplomacy'. Simon and Schuster
19. Kissinger, Henry (2011) – 'On China'. Penguin Books Limited
20. Landale J. Coronavirus: China's new army of tough-talking diplomats In: BBC news web site <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-52562549> (13 May 2020)

21. Lendon B. China's defense budget shows Xi's priorities as economy tightens In: CNN web site. <https://edition.cnn.com/2020/05/27/asia/china-military-budget-analysis-intl-hnk/index.html> (May 28 2020)
22. News Desk. 10,000 PLA soldiers inside Ladakh, China now claims entire Galwan valley: Report. In The Kashmirwalla web site. <https://thekashmirwalla.com/2020/05/10000-pla-soldiers-inside-ladakh-china-now-claims-entire-galwan-valley-report/> (26 May 2020)
23. Obama B. 'Once Upon a Virus': China mocks U.S. in Lego-like animation. In Reuters web site. <https://uk.reuters.com/article/us-health-coronavirus-china-usa/once-upon-a-virus-china-mocks-u-s-in-lego-like-animation-idUKKBN22E0C4> (4 May 2020);
24. Pathak S. The "Peace" in China's Peaceful Rise In: E- Ir web site. <https://www.e-ir.info/2015/10/15/the-peace-in-chinas-peaceful-rise/> (15 Oct 2020)
25. Pearl. H. Coronavirus: China's belt and road plan hits roadblock as virus pinches supply of materials and workers In: South China Morning Post web site. <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3081585/coronavirus-chinas-belt-and-road-plan-hits-roadblock-virus> (26 April 2020)
- 26.
27. Petrequen. S. EU suspends delivery of 10 million masks over quality issues. In ABC news web site. <https://abcnews.go.com/International/wireStory/eu-suspends-delivery-10-million-masks-quality-issues-70677956> (14 May 2020)
28. SCMP. Vietnam airs video of Chinese ship sinking fishing boat in South China Sea. In South China Morning post web site. <https://www.scmp.com/news/china/article/1526701/vietnam-airs-video-chinese-ship-sinking-fishing-boat-south-china-sea>
29. Shelton T. Chinese state media releases animated propaganda video mocking US coronavirus response In: ABC web site. <https://www.abc.net.au/news/2020-05-01/china-state-media-propaganda-video-mock-us-coronavirus/12204836> (1 May 2020)
30. Strong M. Netherlands changes name of representative office in Taiwan In: Taiwan news web site. <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3924321> (28 April 2020)
31. Wang M. More Evidence of China's Horrific Abuses in Xinjiang. In: Human Rights Watch Website <https://www.hrw.org/news/2020/02/20/more-evidence-chinas-horrific-abuses-xinjiang> (20 February 2020)
32. Westcott.B, Jiang.S China is embracing a new brand of foreign policy. Here's what wolf warrior diplomacy means. In: CNN web site <https://edition.cnn.com/2020/05/28/asia/china-wolf-warrior-diplomacy-intl-hnk/index.html> (29 May 2020);
33. Wintour P. France summons Chinese envoy after coronavirus 'slur'. In: The Guardian web site. https://www.theguardian.com/world/2020/apr/15/france-summons-chinese-envoy-after-coronavirus-slur?fbclid=IwAR0KjHC-UhRIMMxdtUTt5U14oH_JmPS5zFPsf_6JkAO2BrJ6VUBjUITe1F8 (15 April 2020)
34. Qin. A. China Raises Coronavirus Death Toll by 50% in Wuhan. In: The New York times web site
35. <https://www.nytimes.com/2020/04/17/world/asia/china-wuhan-coronavirus-death-toll.html> (17 April 2020)
36. Zhai K. In China, a young diplomat rises as aggressive foreign policy takes root In: Reuters web site <https://www.reuters.com/article/us-china-diplomacy-insight/in-china-a-young-diplomat-rises-as-aggressive-foreign-policy-takes-root-idUSKBN21I0F8> (31 May 2020)
37. Zhao Q. The influence of Confucianism on Chinese politics and foreign policy. In: Emerald web site. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-03-2018-0057/full/html> (1 October 2020)
38. Zhu Z. Interpreting China's 'Wolf-Warrior Diplomacy' In: The Diplomat web site. (15 May 2020). <https://thediplomat.com/2020/05/interpreting-chinas-wolf-warrior-diplomacy/>;

ВЪЗХОД НА ДЖИХАДИЗМА И ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ В САХЕЛ: НОВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СИГУРНОСТТА НА ЕВРОПА

Регионът на Сахел е огромна територия в Африка, която заема пространството между Атлантическия океан и Червено море на юг от пустинята Сахара. Това е зоната където се намират някои от най-бедните държави в света, като четири от петте страни, които са основен обект на разглеждане в статията, се намират в дъното на индекса за човешко развитие на ООН⁴². Към изключително ниските стойности на продължителност на живота, качество на образование, здравеопазване и доходи на глава от населението, Буркина Фасо, Мавритания, Мали, Нигер и Чад трябва да се справят и с редица други предизвикателства, допринасящи за общата регионална нестабилност. Сред тях са междуобщностните и племенни конфликти, климатичните промени и настъпването на пустинята Сахара, присъствието на множество радикални джихадистки, престъпни и сепаратистки организации, както и борбата срещу трафика на оръжия, наркотици, имигранти и ценни метали⁴³.

Вътрешната динамика на отношенията във всяка една от държавите е различна, но като цяло могат да бъдат обобщени няколко основни фактора, характеризиращи региона като цяло, а именно: крайна бедност, липса на гъвкави политики и широко разпространена корупция в местните правителства, слаба или почти пълна липса на държавност в огромни, незаселени и изолирани територии, както и невъзможност за контрол над насието. То само по себе си е подхранено през 2011 г. в контекста

⁴² United Nations: Human Development Report 2019, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>

⁴³ Стоянов А. Терористични групи експлоатират златни мини в Африка, 25.11.2019, <https://remilitari.wordpress.com/2019/11/25/africasbloodgold/>

на конфликта в Либия и оръжейният поток, който залива в последствие регионите на Магреб и Сахел.

Съчетанието на всички тези фактори логично води до прогресивно нарастващи нива на нестабилност и възможности за облагодетелстване на различни радикални и престъпни недържавни актьори. Те съумяват успешно да капитализират от несигурността и социалната маргинализация на цели общности, използвайки исляма като аргумент и алтернатива на провалената традиционна власт⁴⁴.

Осъзнаването на случващото се в тази част на Африка преминава преди всичко през разбирането на ситуацията като една съвкупност от множество взаимно застъпващи се конфликти: между различно социални или етнически общности; между джихадисти или сепаратисти срещу правителства; между различни въоръжени или престъпни групировки. На терен оперират десетки, ако не и стотици организации с различен мащаб, които действат в гъвкави и постоянноменящи се съюзи без ясни граници. Дори разграничаването на джихадистите от останалите е трудна задача. В не малко случаи ислямски радикалисти си сътрудничат на едно място с определена въоръжена организация, докато на друго – са в конфликт със същата. Бойци често сменят принадлежността си в зависимост от текущите обстоятелства, като идеологията не винаги е водещ фактор. Всичко това прави изключително трудно цялостното дефиниране на различните групировки, както и борбата с тероризма и войнственния ислямизъм.

Авторът

Венцислав Божев е политолог и експерт в областта на международните отношения с богат опит в анализа на европейските политически процеси, както и на динамиката на отношенията в Близкия изток и постсъветското пространство. Автор на множество материали и академични текстове по въпросната тематика. Участник в международни изследователски проекти и теренни проучвания в Близкия изток.

⁴⁴ Hassan H. (2019), The Making of a Mobile Caliphate State in the African Sahel, The Palgrave Handbook of Ethnicity, pp 755-772

Динамика след 2012 г.

През последните две десетилетия регионите на Магреб и Сахел имат дълга история на активност от различни въоръжени групировки, включително и джихадистки. Тази динамика придобива нови измерения след 2012 г. когато избухва туарегски сепаратистки бунт в северната част на Мали, който е захранен с оръжие и бойци от Либия. Последвалата окупация на северната част на страната от страна на джихадисти разкрива остри социални, политически и етнически разделения в обществото, които до този момент са потискани под повърхността. Те се изострят допълнително от борбата за ресурси, разпространението на оръжие и сблъсъкът на различни идеологии - най-вече туарегския национализъм с радикалния ислямизъм на Ал Кайда.

Пълният колапс на правителството в Бамако е предотвратен едва след френската военна намеса в началото на 2013 г. Операция „Сервал“ успешно спира напредъка на джихадистките групи, като ги изтласква от всички големи градове, но така и не успява да ги елиминира окончателно. Те се реорганизират и извършват множество атаки срещу мироопазващата мисия на ООН (MINUSMA), която се установява в Мали. В периода 2012-2018 г. загиват 344 цивилни и военни служители на мисията, като дори подписването на мирно споразумение в Алжир през лятото на 2015 г. по никакъв начин не успокоява ситуацията и не допринася за спиране на насилието⁴⁵. Напротив – то прогресивно расте, разпространявайки се из целия район на Сахел. Опитите за възстановяване на държавността в отдалечените райони са неуспешни, а влиянието на джихадистките групи се разпространява и в съседните Нигер и Буркина Фасо, разширявайки вече съществуващите разделения и конфликти в местните общества.

Между 2014 и 2018 г. дейността на осем джихадистки групировки е свързана със смъртта на 1100 цивилни, включително 400 души през 2017 г.⁴⁶. Насилието и

⁴⁵ United Nations: At Least 34 United Nations, Associated Personnel Killed in Malicious Attacks against Peacekeeping Operations during 2018, <https://www.un.org/press/en/2019/org1684.doc.htm>.

⁴⁶ Africa Center for Strategic Studies: The G5 Sahel Joint Force Gains Traction, 09.02.2018, <https://africacenter.org/spotlight/g5-sahel-joint-force-gains-traction/>

нестабилността водят до бежанска и хуманитарна криза, като според данни на ООН само в рамките на 2019 г. има повече от един милион разселени хора от Мали, Чад, Мавритания, Нигер и Буркина Фасо⁴⁷. В същото време Световната продоволствена програма предупреждава за 2.4 млн. души, които имат спешна нужда от хуманитарна помощ, а над 5 млн. деца в Сахел са застрашени от недохранване⁴⁸. Според някои оценки буквано цели региони са извън контрола на местните правителства, като съществува реална опасност те да попаднат трайно под властта на джихадистки групи, чието деструктивно влияние може да се пренесе към съседните Того, Гана, Бенин или Код Д'Ивоар⁴⁹.

Основни джихадистки групи

Джама'а Нусрат ал-Ислам уа ал-Муслимиин (Група за подкрепа на исляма и мюсюлманите – ДНИМ) представлява съюз от пет групи, свързани с Ал Кайда, които обявяват сливането си в обща организация чрез видео обръщение през март 2017 г.⁵⁰. Във видеото присъстват лидерите на Ансар ал-Дин, Ал Кайда в Ислямски Магреб, Движението за единство и джихад в Западна Африка, Катибат Масина и Ал Мурабитун. Оглавена от туарегския водач и джихадистки ветеран Ияд Аг Гали, ДНИМ действа на територията на целия регион, като за основно оперативно поле се счита северната част на Мали, границата с Алжир, както и изолираната и трудно контролирана област, намираща се между Мали, Нигер и Буркина Фасо. Съюзът извършва множество атаки както срещу мироопазващите сили на ООН и тези на местните сили за сигурност, така и срещу цивилни цели като

⁴⁷ United Nations Security Council: Joint Force of the Group of Five for the Sahel - Report of the Secretary-General, 11.11.2019, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/S_2019_868_E.pdf

⁴⁸ World Food Programme, CENTRAL SAHEL: the humanitarian emergency the world is ignoring, <https://www.wfp.org/support-us/stories/central-sahel-the-humanitarian-emergency-the-world-is-ignoring>

⁴⁹ Bassist R. The "G5 Sahel" Joint Force: A Marriage of Security and Development?, 24.12.2019, https://dayan.org/content/g5-sahel-joint-force-marriage-security-and-development#_edn2

⁵⁰ Buchanan E. Mali: Terror threat spreads after Sahel groups join forces to create new jihadist alliance, 3.04.2017, <https://www.ibtimes.co.uk/mali-terror-threat-spreads-after-sahel-groups-join-forces-create-new-jihadist-alliance-1615105>

хотели, кафенета и ресторанти⁵¹. При едно от най-кръвавите нападения загиват 30 войници след атака срещу военна база в Мали⁵².

В най-общ смисъл целите на ДНИМ са свързани с установяване на местната форма на шари'ат и прогонване от региона на всички чуждестранни сили, най-вече Франция и ООН. В тази връзка се поддържа вяроност към международната мрежа на Ал Кайда и се следва стратегията за концентрация върху регионални и локални конфликти за сметка на глобалния джихад⁵³. Поставен е акцент върху възползването от невъзможността на правителствата да осигуряват в цели региони базови социални придобивки, условия за работа, здравеопазване и образование. В подобна благоприятна среда лесно проникват радикални идеи, а чрез изграждане на връзки с местни племенни власти и предоставяне на основни комунални услуги в съчетание с употребата на насилие, се създава устойчиво оперативно пространство, капацитет за управление и добра основа за набиране на нови членове.

Лидерството на Аг Гали действа като обединяващ фактор за съставните компоненти на ДНИМ, а той самият представлява организацията при воденето на преговори. Все пак, тя остава съюз, чиито участници действат напълно самостоятелно, а всяка една от петте мрежи действа посредством множество свои напълно автономни клонове. За такива могат да се считат Катибат Серма в Мали или Ансарул Ислам, която е подразделение на Ансар ал-Дин в Буркина Фасо.

Местният клон на Ислямска държава се появява през 2015 г. като отцепническо крило в рамките на Движението за единство и джихад в Западна Африка. За лидер се счита сахрауитът Аднан Абу Уалид ал-Сахрауи (истинско име Лехбиб Юмани), който има дълъг стаж на участие в различни съпротивителни движения като

⁵¹ Hanna J, Payne E, Almasry S. Deadly Mali hotel attack: 'They were shooting at anything that moved', 21.11.2015, <https://edition.cnn.com/2015/11/20/africa/mali-shooting>

⁵² Fagan L. Three days in Mali: Attacks force military shakeup, security questions, 24.03.2019, <https://africatimes.com/2019/03/24/three-days-in-mali-attacks-force-military-shakeup-security-questions/>

⁵³ Божев В. Обликът на Ал Кайда 18 г. след 11/09, 11.09.2019, <https://remilitari.wordpress.com/2019/09/11/%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%ba%d1%8a%d1%82-%d0%bd%d0%b0-%d0%b0%d0%bb-%d0%ba%d0%b0%d0%b9%d0%b4%d0%b0-18-%d0%b3-%d1%81%d0%bb%d0%b5%d0%b4-11-09/>

Западно сахарският Фронт Полисаро и радикалната ислямистка мрежа на Ал Мурабитун.

Основната зона където организацията действа първоначално е границата между Нигер и Мали, като именно в този район през 2017 г. е извършена атака, при която загиват четирима нигерски войници и четирима американски бойци от специалните части⁵⁴. След есента на 2018 г. се наблюдава осезаемо нарастване на активността на групировката и разширение на оперативния обхват към вътрешността на Мали и на юг в посока Буркина Фасо. Това най-вероятно се дължи на промяната в цялостната стратегия, наложена след ликвидирането на Абу Бакр ал-Багдади и последвалата нужда от вътрешни реструктурирания в дейността на Ислямска държава като следствие от огромния натиск, на който е подложена организацията в Сирия и Ирак⁵⁵. В тази логика с оглед запазването на високите нива на ефективност, е необходимо прехвърляне на ресурси и капацитет към зони с по-нисък интензитет и по-добри възможности за утвърждаване на присъствие. Размирните райони на Сахел и басейна на езерото Чад (най-вече Нигер, Нигерия, Чад, Камерун, ЦАР) логично изглеждат най-подходящи за тази цел не само защото там организацията вече има създадени мрежи, но и поради факта, че на лице има идеални социално-политически условия, позволяващи лесно проникване на радикални идеологии. И като доказателство за всичко това се явява драматичното завишаване на военната дейност на Ислямска държава в Сахел, като в рамките само на месец между декември и януари са извършени три мащабни и сложни атаки срещу бази на нигерската армия, която губи 174 души⁵⁶.

⁵⁴ Cooper H, Gibbons-Neff T, Schmitt E, Military Inquiry Finds Soldiers Were Unprepared in Deadly Niger Ambush, 10.05.2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/10/world/africa/military-niger-ambush-investigation.html>

⁵⁵ Mohammed H, How ISIS Is Restructuring and Repositioning, 20.02.2020, <https://syria.chathamhouse.org/research/how-isis-is-restructuring-and-repositioning>

⁵⁶ Hartley W. Islamic State kills more than 150 soldiers in series of attacks across Niger, 17.01.2020, <https://www.janes.com/article/93775/islamic-state-kills-more-than-150-soldiers-in-series-of-attacks-across-niger>

Външни фактори

Голяма част от държавите в тази част на Африка са бивши колонии на Франция и поради тази причина Сахел се счита за традиционна френска сфера на влияние, а Париж поема най-голям ангажимент по отношение на сигурността в региона. През лятото на 2014 г. операция „Бархан“ продължава дейността на „Сервал“, но с много по-широк географски фокус. Към настоящия момент в рамките на мисията действат 5100 войници, разпределени между Мали, Буркина Фасо, Нигер и Чад, като от началото на 2020 г. техният брой е увеличен с 600 души в контекста на завишената активност от страна на джихадистките групировки⁵⁷. Между 1500-2000 от тях оперират в северната и източната част на Мали, а останалите са разделени между щаба в Нджамена, поне четири бази и летища в Нигер, както и едно поделение за специалните сили в Буркина Фасо (операция „Сабр“).

Основната дейност на френската армия обхваща широк спектър задачи: от извършване на съвместни патрули с местните партньори до набиране на разузнавателна информация, провеждане на обучения и изобщо всякакъв вид подкрепа за изграждане на капацитет, който да попълни липсата на държавност. Основен акцент е поставен върху извършването на антитерористична дейност, която води до ликвидирането на трима от петте лидера на ДНИМ. При последната френска акция, извършена в началото на месец юни, е убит лидерът на Ал Кайда в Ислямски Магреб - Абделмалик Друкдал⁵⁸.

Подобни успехи се постигат на висока цена. В края на месец ноември френската армия губи 13 души в следствие на инцидент със сблъсък на два хеликоптера при операция на специалните сили срещу джихадисти в изолирания граничен район

⁵⁷ Le Parisien: Les groupes djihadistes multiplient depuis quelques mois les attaques au Sahel, 02.02.2020, <http://www.leparisien.fr/politique/sahel-la-france-renforce-l-operation-barkhane-de-4-500-a-5-100-militaires-02-02-2020-8250522.php>

⁵⁸ Communiqué - Florence Parly, ministre des armées, https://www.defense.gouv.fr/salle-de-presse/communiques/communiqu%C3%A9_florence-parly-ministre-des-armees

Липтако⁵⁹. Това е и най-тежката загуба на френски войници в рамките на един ден от 1983 г.

Вашингтон има дълга история на участие в региона през последните две десетилетия след 11.09.2001 г. Това става най-вече чрез Пан-Сахелската инициатива, прераснала в широкия формат на Транс-Сахарското партньорство и създаването на общото командване AFRICOM. Като се изключи официалната дейност, свързана с извършването на съвместни учения и предоставяне на разузнавателна информация, като цяло намесата на САЩ в региона остава обвита в мистерия, а дори висши представители на правителството и конгреса не са наясно с подробности за нея. Това е така дори и след инцидента от 2017 г. и вече споменатият случай със загинали американски войници в Буркина Фасо, който разкрива притеснителни подробности най-вече по отношение на подготовката и въоръжението на американските сили в региона⁶⁰.

Към момента не е ясен точният брой на американските военнослужещи в района, като все пак е сигурно, че през 2018 г. те са поне 1000, разположени на няколко места в Мали и Нигер⁶¹. Без това да включва новопостроеното летище за дроне в централната част на Нигер, имащо обхват до централната част на Либия. Въпреки това се очаква в близко бъдеще САЩ осезаемо да намали своето присъствие на терен и да пренасочи повече ресурси в посока Азия и Европа⁶². Именно в тази връзка френският президент Еманюел Макрон е провокиран да свика конференция с държавите-партньори от региона, които препотвърждават готовността си за борба срещу тероризма и призовават Вашингтон да продължи да оказва подкрепа в тази борба⁶³.

⁵⁹ RFI: Qui sont les 13 soldats français morts au Mali?, 02.12.2019, <http://www.rfi.fr/fr/france/20191129-morts-operation-sahel-soldats-mali-militaires>

⁶⁰ Meek J, US soldiers killed in Niger were outgunned, 'left behind' in hunt for ISIS leader, 03.05.2018, <https://abcnews.go.com/International/us-soldiers-killed-niger-outgunned-left-hunt-isis/story?id=54909240>

⁶¹ Lichtenbaum A. U.S. Military Operational Activity in the Sahel, 25.01.2019, <https://www.lawfareblog.com/us-military-operational-activity-sahel>

⁶² Seligman L. U.S. Officials Worry Looming Military Cuts in Africa Are 'About Politics', 28.01.2020 DE RE MILITARI CXIII | Брой 113 <https://foreignpolicy.com/2020/01/28/us-officials-worry-military-cuts-africa-political-sahel/>

⁶³ France Diplomatie: G5 Sahel – Pau Summit – Statement by the Heads of State, 13.01.2020, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/security-disarmament-and-non->

До този момент помощта на САЩ би могла да се отчете по-скоро като фактор с позитивен ефект най-вече заради своя опит и експертиза, подпомагащи капацитета на съюзниците без излишни демонстрации на сила пред местното население, което по традиция е особено чувствително към чуждестранно присъствие. При всички положения едно евентуално американско оттегляне от региона би оказало негативен ефект и би могло да бъде разчетено от джихадистките мрежи като признак на слабост и знак за засилване на агресията.

Мироопазващата мисия на ООН е установена през 2013 г. и действа с капацитет от над 15 000 войници и полицаи⁶⁴. Първоначалният мандат на MINUSMA е обвързан единствено с поддържането на мира в северната част на Мали, но скоро след това правомощията са разширени като освен опазване на мира те включват и посредничество между различните конфликтни страни в Мали, защита на населението и оказване на хуманитарна подкрепа. До този момент са загинали малко над 200 участници в мисията като резултат от непрекъснати атаки от страна на различни групировки, а само през 2019 г. загиват повече от 160 цивилни в следствие на междуобщностно насилие. Огромният брой жертви повдига сериозни съмнения относно ефективността на MINUSMA.

През 2011 г. ЕС въвежда в ход многокомпонентна и всеобхватна стратегия по отношение на региона на Сахел. С две актуализации през 2014 и 2015 г. тя е насочена по-конкретно към Буркина Фасо, Мали, Мавритания, Нигер и Чад. Заради силната регионална обвързаност на икономическо и социално ниво стратегията обхваща и сътрудничество на различни нива с държавите от Магреб (Мароко, Алжир, Либия), а също и с Нигерия. Заложени са четири цели, а именно: сигурност, регионално сътрудничество, изграждане на капацитет и достигане на икономически растеж⁶⁵.

proliferation/news/news-about-defence-and-security/article/g5-sahel-pau-summit-statement-by-the-heads-of-state-13-jan-2020

⁶⁴ United Nations Peacekeeping: MINUSMA FACT SHEET, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma>

⁶⁵ European Union External Action Service: Strategy for Security and Development in the Sahel, http://eeas.europa.eu/archives/docs/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf

Три са основните нива, върху които е построена стратегията. Първото е свързано с дипломацията и назначаването на специален представител на ЕС за Сахел. До края на февруари 2021 г. това ще бъде испанецът Анхел Лосада чиито функции са свързани с координация на поставените стратегическите цели, както и действие като посредник между заинтересованите страни.

Второто ниво на стратегията е свързано със сигурността. То включва действието на терен на три мисии в Мали и Нигер. Целта им е преди всичко обучение на местните сили за сигурност и армия в контекста на борбата срещу тероризма, организираната престъпност и трафика. Те са с обучителен и мироопазващ характер без мандат за участие във военни или антитерористични операции.

В икономическо отношение ЕС използва няколко програми и фондове за развитие и хуманитарна помощ, като в периода 2014-2020 г. е предвидено осигуряването на 8 млрд. евро⁶⁶. Те са в добавка към вече съществуващите разходи за поддръжка на мисиите си и директната двустранна подкрепа по отношение на сигурността.

G5 Sahel представлява политическата рамка, в която действат Буркина Фасо, Чад, Мали, Мавритания и Нигер. Създадено през 2014 г. по френска и американска инициатива, обединението цели преди всичко сътрудничество и развитие в областта на отбраната. През 2017 г. политическото сътрудничество прераства във военно със създаването на G5 Sahel Joint Force – международна бригада в състав от 5000 войници, чиято цел е борбата с тероризма и организираната престъпност, възстановяване на държавността, както и осигуряване на хуманитарна помощ за бежанци.

Паралелно с ангажимента по отношение на сигурността държавите от G5 съставят и т.нар. План за приоритетни инвестиции. Неговата първа фаза (2019 – 2021 г.) предвижда използването на 2.4 млрд. евро за развитието на повече от 40 енергийни и инфраструктурни проекта из целия регион⁶⁷. Към инициативата се присъединяват

⁶⁶ European Council: "The Sahel is a strategic priority for the EU and its member states": Council adopts conclusions, 13.05.2019, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/05/13/the-sahel-is-a-strategic-priority-for-the-eu-and-its-member-states-council-adopts-conclusions/>

⁶⁷ G5 SAHEL Permanent Secretariat: PRIORITY INVESTMENT PROGRAM (PIP/G5 Sahel) - First Phase 2019-2021, https://www.g5sahel.org/images/DOCP/PIP_G5S_EN_VF.pdf

ЕС, Световната банка и ООН, които се ангажират с предоставянето на 1.3 млрд. евро.

При всички положения регионалното сътрудничество на политическо ниво и обединение на усилията на местните лидери в името на борбата срещу екстремизма и трафика представляват важна стъпка напред в опитите за справяне с нестабилността. Но пред G5 Sahel стоят множество предизвикателства, свързани най-вече с финансирането и оперативните способности, които пречат на дейността и капацитета на обединението. Още от самото начало така и не става ясно как и по какъв начин ще бъдат осигурявани средства за операциите на военния корпус. И петте страни-учредители съществуват в условията на хроничен дефицит и разчитат до голяма степен на донорски и хуманитарни програми, което прави почти невъзможно отделянето на средства от местните правителства. В тази връзка отново се изпада в зависимост от донорството на САЩ и държавите от ЕС, които вече инвестират в своите собствени военни мисии и инициативи.

Началото е повече от трудно и докато все пак има известен прогрес по отношение на програмите за развитие, то това определено не е така що се отнася до сигурността. Въпреки изграждането на регионална полицейска академия в Нджамена и два колежа по сигурността в Бамако и Нуакшот, не изглежда да има някакъв друг напредък. Почти не се извършват мисии поради липса на финанси и екипировка, като силите на G5 по-скоро стоят пасивни в контекста на активността и агресията на джихадистките групи.

Значение за Европейския съюз и предизвикателства пред сигурността на Европа

Макар и относително далеч от Европа, Сахел при всички положения може да бъде считан за зона от критична важност за сигурността на ЕС в контекста на все по-разширяващия се обхват на дейността на престъпни и джихадистки организации. Регионът се явява транзитен хъб за прехвърляне на нелегални стоки към Европа и Азия и обратно, а огромен брой бежанци и имигранти се възползват от вече съществуващите контрабандни канали за да търсят път към Европа през хаоса на Либия. Големите престъпни и джихадистки организации контролират сложна и добре структурирана мрежа, която преминава през пустинните и полупустинните изолирани райони. Фактори като суша, лоши реколти, настъпване на пустинята Сахара и липсата на държавна подкрепа, не дават друг избор на местни фермери и животновъди освен включване в нелегални канали. По този начин за цели общности единствения поминък, който дава гаранции за оцеляване, се явява контрабандата.

Според оценки на Икономическата комисия на ООН за Африка, годишните приходи от незаконна контрабанда и трафик в района на Сахел достигат до 50 млрд. долара годишно⁶⁸. Като продължение на тази линия се счита, че около 60-70 % от икономиката на региона всъщност представлява „неформална“ или „сива“ икономика⁶⁹. В същите цифри влиза и трафикът на наркотици. Съществуват неоспорими доказателства за дългогодишно сътрудничество между Южноамерикански наркокартели и местни групировки. Не по-малко от 50 тона кокаин годишно пристигат от Южна и Централна Америка за да бъдат

⁶⁸ United Nations Economic Commission for Africa, High Level Panel on Illicit Financial Flows, <https://www.uneca.org/pages/iff-background>

⁶⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018) Illicit Financial Flows: The Economy of Illicit Trade in West Africa

преразпределени през Сахел на север към Магреб и от там към улиците на Европа⁷⁰.

Така поставена реалната ситуация пред ЕС представлява наличието на един относително близък географски регион където местните правителства прогресивно губят контрол над своята територия за сметка на джихадистки и престъпни групировки. Те не само разпространяват враждебни идеологии, но и пряко засягат сигурността на Европа чрез своята нелегална дейност насочена към континента. Всичко това е ясно и видимо за политическия елит на Европа, а както вече бе описано, усилия и средства не се пестят, като перспективите са Сахел да се превърща във все по-голям приоритет за политиките на ЕС.

Но до колко те са ефективни? Поне към настоящия момент по нищо не изглежда да има някакъв съществен прогрес в процеса на умиротворяване на региона. Информациите показват прогресивно увеличение на атаките и убийствата в Мали, Нигер, Буркина Фасо и Чад⁷¹. Ситуацията в Буркина Фасо е близо то пълен колапс, като държавата претърпява повече джихадистки атаки от всички останали около нея⁷². Но радикалният ислямизъм не е единствената заплаха за цивилните. Местни престъпни групи, банди, шайки или отряди за самозащита, организирани на етническа основа, извършват не по-малки зверства⁷³. Дори правителствените сили за сигурност допринасят за нестабилността и насилието, а бруталният им отговор срещу фактори отчитани за заплаха често утежнява ситуацията на цивилното население⁷⁴. Това се случва въпреки целият надзор и всичката подкрепа и обучения, които се получават от европейските партньори.

⁷⁰ Stijn G. Drug trafficking in the Sahel, 21.04.2019, <https://jasoninstitute.com/2019/04/21/drug-trafficking-in-the-sahel/>

⁷¹ The Armed Conflict Location & Event Data Project: DISAGGREGATED DATA COLLECTION, ANALYSIS & CRISIS MAPPING PLATFORM, <https://acleddata.com/#/dashboard>

⁷² International Crisis Group: Burkina Faso: Stopping the Spiral of Violence, 24.02.2020, <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/burkina-faso/287-burkina-faso-sortir-de-la-spirale-des-violences?fbclid=IwAR2uzbrB6lokWMAp6QBiLioEave3ZML5VTwsZrTP8yFoz3QU9MquUuwHPZE>

⁷³ Baba, A. Mali : dans le cercle de Koro, ces « villages frères » peuls et dogons qui se font la guerre, 12.11.2019, <https://www.jeuneafrique.com/785893/politique/mali-dans-le-cercle-de-koro-ces-villages-freres-peuls-et-dogons-qui-se-font-la-guerre/>

⁷⁴ Human Rights Watch: Burkina Faso: Respect Rights During Counterinsurgency Operation, 22.02.2019, <https://www.hrw.org/news/2019/05/22/burkina-faso-respect-rights-during-counterinsurgency-operation>

Твърде скромните успехи до този момент вероятно се дължат на грешната стратегия, която външните фактори прилагат в района. Както вече бе споменато ЕС разчита на класическия тристепенен подход (3D – Defense, Diplomacy, Development според Роберт Габриелсе⁷⁵) на съчетанието между отбрана, дипломация и развитие. Но това може би няма да бъде достатъчно в контекста на социално-политическата динамика на Сахел и държавите в съседство. Стратегията на ЕС практически означава опит за връщане на цялостната картина до 2012 г. чрез унищожение на антисистемни въоръжени групировки, представляващи заплаха за мира и сигурността; посредничество за мирни споразумения между местните политически елити с обещания за тяхното интегриране в различните институции; налагане на политически и конституционни реформи, както разбира се и увеличение на отбранителния капацитет за местните сили за сигурност, които сами да поемат отговорност по отношение на отбраната. Това е стратегия, която прилага основен фокус върху военното решение и споразумения с политическите елити, които в голяма степен имат не малка вина за текущото положение⁷⁶. Общо взето същите елити, които в продължение на десетилетия получават повече или по-малко подкрепа от Европа при налагането на своите екстрактивни политически и икономически властови структури. Такъв е примерът с бившия дългогодишен президент на Буркина Фасо Блез Компаоре, както и с настоящия лидер на Чад Идрис Деби, който вече 30 г. управлява страната и често разчита на френската военна подкрепа в борбата си срещу политически конкуренти⁷⁷.

Не съществува лесно решение за настоящата криза. Твърде много непоправими щети са нанесени върху милиони животи, а това допринася за вкореняване на масовото мислене в посока радикализация, насилие и отмъщение. Необходимо е преосмисляне на текущите подходи, тъй като продължаващата подкрепа за

⁷⁵ Gabrielse R, (2007) A 3D Approach to Security and Development, Connections Vol. 6, No. 2, pp. 67-74

⁷⁶ Като пример може да бъде посочен Мали където климатичните промени водят до по-редки сезонни разливания на р. Нигер. В отговор местното правителство налага поземлени реформи, които окрупняват земята и я концентрират в собственост на ограничен кръг хора. Това ощетява дребните фермери, скотовъдци и рибари и провокира социално напрежение и насилие между племенните общности в централната част на страната. Динамиката е специфична за Мали, но цялостния модел е сходен и в останалите страни в Сахел.

⁷⁷ RFI: France accused of propping up Chad's Deby with air strikes on rebels, 02.04.2019,

<http://www.rfi.fr/en/africa/20190320-france-accused-propping-chad-idriss-deby-air-strikes-rebels-africa>

политически модели, исторически доказали се като неработещи, в дългосрочен план би могла да струва на Европа много повече от текущото присъствие на няколко джихадистки групировки в Сахел. Колкото по-дълго време продължава нестабилността, толкова повече ще се натрупва и анти-западен заряд у местните общности, които и без това са чувствителни към своето колониално минало.

За това и вероятният ключ към решаването на ситуацията се намира точно там – в местните общности и работата на локално ниво. Именно селектирането на техните нужди и перспективи трябва да бъде основата за бъдещи икономически и политически реформи. Борбата с радикализма и престъпността преминава именно през спечелване на доверието на местните общности, на които Европа трябва ясно да покаже, че не е в региона за да колонизира отново. Те трябва да бъдат уважавани, в противен случай всяко едно нарушение на правата им ще тласка повече хора към радикализъм. В тази логика разумното съчетание на военни и антитерористични инструменти, дипломация, регионално сътрудничество на всички нива, финансова подкрепа и преди всичко изграждане на политики „отдолу-нагоре“ е единственият път за изход от кризата.

ИЗТОЧНИЦИ:

1. Божев В. Обликът на Ал Кайда 18 г. след 11/09, 11.09.2019, <https://remilitari.wordpress.com/2019/09/11/%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%ba%d1%8a%1%82-%d0%bd%d0%b0-%d0%b0%d0%bb-%d0%ba%d0%b0%d0%b9%d0%b4%d0%b0-18-%d0%b3-%d1%81%d0%bb%d0%b5%d0%b4-11-09/>
2. Стоянов А. Терористични групи експлоатират златни мини в Африка, 25.11.2019, <https://remilitari.wordpress.com/2019/11/25/africasbloodgold>.
3. Africa Center for Strategic Studies: The G5 Sahel Joint Force Gains Traction, 09.02.2018, <https://africacenter.org/spotlight/g5-sahel-joint-force-gains-traction/>
4. Baba, A. Mali : dans le cercle de Koro, ces « villages frères » peuls et dogons qui se font la guerre, 12.11.2019, <https://www.jeuneafrique.com/785893/politique/mali-dans-le-cercle-de-koro-ces-villages-freres-peuls-et-dogons-qui-se-font-la-guerre/>
5. Bassist R. The “G5 Sahel” Joint Force: A Marriage of Security and Development?, 24.12.2019, https://dayan.org/content/g5-sahel-joint-force-marriage-security-and-development#_edn2
6. Buchanan E. Mali: Terror threat spreads after Sahel groups join forces to create new jihadist alliance, 3.04.2017, <https://www.ibtimes.co.uk/mali-terror-threat-spreads-after-sahel-groups-join-forces-create-new-jihadist-alliance-1615105>
7. Communiqué - Florence Parly, ministre des armées, https://www.defense.gouv.fr/salle-de-presse/communiqués/communiqué_florence-parly-ministre-des-armees
8. Cooper H, Gibbons-Neff T, Schmitt E, Military Inquiry Finds Soldiers Were Unprepared in Deadly Niger Ambush, 10.05.2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/10/world/africa/military-niger-ambush-investigation.html>
9. European Council: "The Sahel is a strategic priority for the EU and its member states": Council adopts conclusions, 13.05.2019, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/05/13/the-sahel-is-a-strategic-priority-for-the-eu-and-its-member-states-council-adopts-conclusions/>
10. European Union External Action Service: Strategy for Security and Development in the Sahel, http://eeas.europa.eu/archives/docs/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf
11. Fagan L. Three days in Mali: Attacks force military shakeup, security questions, 24.03.2019, <https://africatimes.com/2019/03/24/three-days-in-mali-attacks-force-military-shakeup-security-questions/>
12. France Diplomatie: G5 Sahel – Pau Summit – Statement by the Heads of State, 13.01.2020, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/security-disarmament-and-non-proliferation/news/news-about-defence-and-security/article/g5-sahel-pau-summit-statement-by-the-heads-of-state-13-jan-2020>
13. G5 SAHEL Permanent Secretariat: PRIORITY INVESTMENT PROGRAM (PIP/G5 Sahel) - First Phase 2019-2021, https://www.g5sahel.org/images/DOCPIP/PIP_G5S_EN_VF.pdf
14. Gabrielse R, (2007) A 3D Approach to Security and Development, Connections Vol. 6, No. 2, pp. 67-74

15. Hanna J, Payne E, Almasy S. Deadly Mali hotel attack: 'They were shooting at anything that moved', 21.11.2015, <https://edition.cnn.com/2015/11/20/africa/mali-shooting>
16. Human Rights Watch: Burkina Faso: Respect Rights During Counterinsurgency Operation, 22.02.2019, <https://www.hrw.org/news/2019/05/22/burkina-faso-respect-rights-during-counterinsurgency-operation>
17. International Crisis Group: Burkina Faso: Stopping the Spiral of Violence, 24.02.2020, <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/burkina-faso/287-burkina-faso-sortir-de-la-spirale-des-violences?fbclid=IwAR2uzbrB6lokWMAp6QBiLioEave3ZML5VTwsZrTP8yFoz3QU9MquUuwHPZE>
18. Hassan H. (2019), The Making of a Mobile Caliphate State in the African Sahel, The Palgrave Handbook of Ethnicity, pp 755-772
19. Hartley W. Islamic State kills more than 150 soldiers in series of attacks across Niger, 17.01.2020, <https://www.janes.com/article/93775/islamic-state-kills-more-than-150-soldiers-in-series-of-attacks-across-niger>
20. Le Parisien: Les groupes djihadistes multiplient depuis quelques mois les attaques au Sahel, 02.02.2020, <http://www.leparisien.fr/politique/sahel-la-france-renforce-l-operation-barkhane-de-4-500-a-5-100-militaires-02-02-2020-8250522.php>
21. Lichtenbaum A. U.S. Military Operational Activity in the Sahel, 25.01.2019, <https://www.lawfareblog.com/us-military-operational-activity-sahel>
22. Mohammed H, How ISIS Is Restructuring and Repositioning, 20.02.2020, <https://syria.chathamhouse.org/research/how-isis-is-restructuring-and-repositioning>
23. Meek J, US soldiers killed in Niger were outgunned, 'left behind' in hunt for ISIS leader, 03.05.2018, <https://abcnews.go.com/International/us-soldiers-killed-niger-outgunned-left-hunt-isis/story?id=54909240>
24. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018) Illicit Financial Flows: The Economy of Illicit Trade in West Africa
25. RFI: France accused of propping up Chad's Deby with air strikes on rebels, 02.04.2019, <http://www.rfi.fr/en/africa/20190320-france-accused-propping-chad-idriss-deby-air-strikes-rebels-africa>
26. RFI: Qui sont les 13 soldats français morts au Mali?, 02.12.2019, <http://www.rfi.fr/fr/france/20191129-morts-operation-sahel-soldats-mali-militaires>
27. Seligman L. U.S. Officials Worry Looming Military Cuts in Africa Are 'About Politics', 28.01.2020, <https://foreignpolicy.com/2020/01/28/us-officials-worry-military-cuts-africa-political-sahel/>
28. Stijn G. Drug trafficking in the Sahel, 21.04.2019, <https://jasoninstitute.com/2019/04/21/drug-trafficking-in-the-sahel/>
29. The Armed Conflict Location & Event Data Project: DISAGGREGATED DATA COLLECTION, ANALYSIS & CRISIS MAPPING PLATFORM, <https://acleddata.com/#/dashboard>
30. United Nations Economic Commission for Africa, High Level Panel on Illicit Financial Flows, <https://www.uneca.org/pages/iff-background>
31. United Nations: At Least 34 United Nations, Associated Personnel Killed in Malicious Attacks against Peacekeeping Operations during 2018, <https://www.un.org/press/en/2019/org1684.doc.htm>

32. United Nations: Human Development Report 2019, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>
33. United Nations Peacekeeping: MINUSMA FACT SHEET, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma>
34. United Nations Security Council: Joint Force of the Group of Five for the Sahel - Report of the Secretary-General, 11.11.2019, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/S_2019_868_E.pdf,
35. World Food Programme, CENTRAL SAHEL: the humanitarian emergency the world is ignoring, <https://www.wfp.org/support-us/stories/central-sahel-the-humanitarian-emergency-the-world-is-ignoring>

КОНФЛИКТЪТ В ЛИБИЯ –

СБЛЪСЪК НА РЕГИОНАЛНИ И СВЕТОВНИ СИЛИ БЕЗ ЯСЕН ИЗХОД

Изминаха 9 години откакто на 17 февруари 2011 г. събитията в Тунис и т.нар. Арабска пролет запалиха искрата в сърцата на либийците и им вдъхнаха надежда, че най-накрая ще бъде сложен край на четиридесет и две годишното управление на Муамар Кадафи. Едва ли някой е очаквал, че близо десетилетие по-късно, революцията ще се превърне във въоръжен конфликт с участието на различни регионални и световни сили без ясен изход.

Причините и предпоставките могат да се открият както в наследството от едноличното и репресивно управление на Кадафи /липсата на изградени институции, с които да може да се постигне политически компромис и сътрудничество между пъстрото етническо многообразие в страната/, така и в обещанията и договорите му с различни регионални и световни сили, което от своя страна, даде възможност за намесата им в последвалият конфликт. След като Либия бе извадена от списъка на държавите, подкрепящи тероризма в началото на 21 век, Кадафи започна процес на отваряне към Запада, разоръжаване и откъсване от арабския национализъм и насочване към панафриканизъм. Това отваряне бе използвано от големите играчи в международната политика, които видяха възможност да установят по-голямо влияние в Либия.

През юли 2007 г. тогавашният френски президент Никола Саркози подписа договор с Кадафи за построяване на ядрена инсталация, с която да се обезсолява морска вода.⁷⁸ На следващата година либийският президент проведе разговори и с Владимир Путин относно изграждане на военноморска база в Бенгази и

⁷⁸<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/6914857.stm> (05.04.20)

евентуалното закупуване на руско оръжие.⁷⁹ Отделно, през лятото на 2008 г. руската държавна компания „Газпром“ направи предложение за изкупуването на всички количества либийски петрол и газ, предназначени за износ.⁸⁰ В противовес е дългогодишният интерес на Италия в Либия, която е и най-големият ѝ търговски партньор. Италианското правителство, в лицето на тогавашния министър-председател Силвио Берлускони, се договори да изплати пет милиарда долара като компенсации за времето на италианското колониално управление - под формата на инвестиции в различни енергийни проекти и инфраструктура.⁸¹

Като основна причина за хаоса, който настъпи след 2015 г., може да се тълкува и политиката на САЩ, и по-точно въздържанието да влезе в ролята на *”световен полицай”*. Администрацията на тогавашния американски президент Барак Обама категорично отказа да се намеси и единственото, което предложи, е разузнавателна помощ. По-късно той призна това за своята *”най-голяма грешка”* във външната му политика по време на неговият мандат.⁸² В допълнение дойде неспособността на Европейския съюз (ЕС) да намери решение на конфликта – заради липсата на единна позиция на Италия и Франция, които действат според влиянието и интересите си в региона. Тяхното поведение позволи на Русия и Турция да се намесят и извлекат максималното от така създадената ситуация в страната.

Така държавите от Съюза се поставиха в изключително сложно положение, поставяйки под въпрос не само своята енергийна сигурност, но и рискувайки нови

Авторът

Емил Костов е завършил История със специализация Съвременна история в Софийски Университет. Той е магистър в програма на Философския факултет на СУ – Международни отношения и проблеми на сигурността.

⁷⁹ <http://web.archive.org/web/20081116011436/http://www.ft.com/cms/s/0/00e2583c-a743-11dd-865e-000077b07658.html> (05.04.20)

⁸⁰ <https://www.nytimes.com/2008/07/10/business/worldbusiness/10iht-gazprom.1.14376195.html> (05.04.20)

⁸¹ http://web.archive.org/web/20080925011301/http://www.ft.com/cms/s/0/e6d2e0f0-7787-11dd-be24-0000779fd18c.html?nclick_check=1 (07.04.20)

⁸² <https://www.theguardian.com/us-news/2016/apr/12/barack-obama-says-libya-was-worst-mistake-of-his-presidency> (12.04.20)

бежански вълни. Защото именно Либия на практика е вратата към Европа за мигранти от Африка.

Трябва да се допълни и това, че намесата на Ердоган в либийския конфликт от своя страна доведе до включването в него и на други регионални играчи като Египет, ОАЕ и Саудитска Арабия, което го прави още по-сложен.

На този фон усилията на Съвета за сигурност на ООН въобще не са достатъчни за решаването на кризата. Въпреки, че на 17 декември 2015 г. бе прието политическо споразумение за Либия, подписано в Схират, Мароко, липсата на авторитетен орган, който да следи за изпълнението му, най-вече за оръжейното ембарго, силно го компрометира и доведе до създаването на два основни лагера и няколко по-малки. В резултат на всичко това към юли 2020 в Либия все още наблюдаваме политическо, икономическо и военно разцепление, а различни институции спорят за легитимността на управлението. От една страна е признатото от ООН *Правителство на националното съгласие (ПНС)*, т.нар. *"западно правителство"*, начело с Файез ал Сарадж, контролиращо столицата Триполи. То е подкрепено от Италия, Турция и Катар. През април 2016 г. Сарадж успя по мирен път да измести Халифа ал-Гавил, лидер на самопровъзгласилото се проислямистко правителство в Триполи, известно като Общ национален конгрес. Проблемът на ПНС е, че има слаба вътрешна подкрепа и контролира много малка част от територията на страната. От другата страна е Халифа Хафтар и водената от него *Либийска национална армия (ЛНА)*, известна още и като *Операция Достойнство*, базирана в град Тобрук, в източната част на Либия. Тук се намира и международно признатата *Камара на представителите*, парламент легитимно избран през 2014 г., който издигна Хафтар за глава на ЛНА. Хафтар е генерал от времето на Кадафи, има силни връзки със САЩ, до ноември 2019 г. се ползва и отчасти с подкрепата им. Намесата на Русия на негова страна, обаче, накара американците, чрез посланика си в Либия Ричард Норланд, да настояват да спре своята офанзива към Триполи.⁸³

Хафтар има подкрепата на Франция, Саудитска Арабия, ОАЕ, Йордания и Египет, които политически и военно му помогнаха да изгради своята ЛНА, снабдявайки го с

⁸³ <https://www.aljazeera.com/news/2019/11/officials-meet-libya-haftar-tripoli-offensive-191126063810132.html>

тежко въоръжение. Генералът разчита и на сериозен брой наемници от Судан. Проблемът му е, че няма изцяло подкрепата на Изтока, където срещу него се изправя *Съвет Шура*, съставен от милиции от Бенгази.

Освен двата основни претендента за властта, в страната има и няколко регионални племенни структури като *туарегите* и *тебу* на юг, които обаче ограничават своите действия до защита на собствените територии и не участват пряко във войната за момента. Роля в днешния конфликт играе и спецификата на Либия, която не бива да се пренебрегва - голямо племенно разделение и обширни слабо населени територии, допълнено с политическия и институционален вакуум. Това дава възможност за установяване на терористични организации като ал-Кайда, Ислямска държава или Ансар ал-Шария, за които подобен род конфликти са идеална възможност за намеса, и позволяват необезпокояваното им съществуване. Така участието на много и различни играчи де факто превърна конфликта от вътрешен в регионален, по подобие на този в Сирия.

Каква е ролята на европейските сили?

С поведението си, **Италия и Франция** на практика показват и най-големия проблем, пред който е изправен Съюза в момента. А именно, липсата на единна и последователна външна политика, която да може да отговори на предизвикателствата на новата реалност. Преследващи своите интереси, и двете държави водят изключително недалновидна политика спрямо конфликта.

Френският президент Емануел Макрон се опита да влезе в ролята на посредник за установяване на мир в Либия. Неговата цел бе да намери политическо решение на кризата, като организира няколко срещи между враждуващите страни. В края на юли 2017 г. се проведе среща в Ла Сел Сент-Клу, в която освен него, взеха участие специалният представител на ООН за Либия – Гасан Саламе и двамата основни съперници – Файез ал Сарадж и Халифа Хафтар. В резултат бе подписана декларация от 10 точки, чрез които страните в конфликта се ангажираха да сключат

примирие, последвано от обещанието да се приеме пътна карта за възстановяването на страната - като се изградят единни демократични институции и се установи върховенството на закона. Тези обещания, обаче, бяха забравени скоро след срещата.

Нова среща в края на май 2018 г., проведена в Париж, имаше за цел да се насрочат избори до края на същата година. Форматът ѝ обаче беше спорен, като този път, освен Хафтар и Сарадж, бяха поканени и Агела Салех – говорител на Парламента и Халед Мишри – председател на Висшия държавен съвет. Бяха поканени и други либийски представители, но без да вземат участие в подписването на бъдещото споразумение. С това на практика то бе компрометирано, тъй като четиримата не представляваха племенното и политическо разнообразие на Либия. Така например, представителите на град Мисрата, ключов за западната част на страната, отказаха да вземат участие. Вместо тях бяха поканени представители на ООН, ЕС, Арабската лига и Африканския съюз, което определено бе сериозна грешка в преценката на французите, защото част от държавите, като Турция и Египет например, са в сериозен конфликт навсякъде в региона.

Силното желание на Франция за провеждане на избори до края на 2018 г. бе затвърдено при посещението в Триполи на френския външен министър Жан-Ив Льо Дриан. Той обяви, че Париж ще предостави един милион долара за провеждането им, но това пък доведе до сериозни съмнения от страна на Египет и Италия в намеренията на французите. По този повод египетски дипломат заяви, че *“не разбира защо Франция иска да насили нещата”*, тъй като прибързани избори не само няма да помогнат за решаването на кризата, но ще я усложнят още повече.⁸⁴ В резултат на френските инициативи за постигане на мир, на практика се подкопа планът на ООН и се пропусна, може би най-сериозната възможност, за решаване на конфликта.

Италия също опита да влезе като медиатор в конфликта и организира срещи между враждуващите страни. Първо, през ноември 2018 г. - в Палермо, а в началото на

⁸⁴ <http://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/libya/b58-making-best-frances-libya-summit> (05.04.20)

тази година - и в Рим, която обаче, се оказа пълен провал на италианската политика спрямо Либия. Сарадж отказа да присъства заради решението на италианците Хафтар да бъде приет първи. Показателни за ролята на Италия в конфликта са реакциите на Сарадж и Хафтар. Първият, въпреки, че има официалната подкрепа на италианското правителство, се обърна за помощ към Турция. Вторият, след като свали американски и италиански дроне при офанзива към Триполи през ноември 2019 г., се извини за това на САЩ, но обвини Италия за нарушаване на либийския суверенитет.⁸⁵ Така невъзможността да предложи последователна и ясна стратегия за разрешаването на конфликта, превърна Рим в най-обикновен наблюдател.

Заплашени да загубят своето традиционно влияние в региона и Италия, и Франция видимо активизират своите усилия отново през последните седмици. Италианският външен министър Луиджи ди Майо заяви, че и исторически и географски Средиземноморският регион и Африка са най-важните области на италианската външна политика. От друга страна, посланикът на Италия в Москва проведе разговор с руския заместник-външен министър относно ситуацията в Либия.⁸⁶ Това дава вид на заявка за по-сериозен ангажимент от страна на Рим спрямо ситуацията в региона. Френският президент Макрон, от своя страна, заедно с американския си колега Доналд Тръмп, изказа притеснения относно влошаващата се външна намеса в Либия. Дватама се съгласиха, че е нужно бързо да се намали напрежението.

Провалът на ЕС, като цяло, се видя и след Берлинската среща, в началото на 2020. На нея се възлагаха големи надежди, че ще успее да наложи успешна стратегия за изпълнението на наложеното от ООН оръжейно ембарго над Либия. Това обаче, не се случи. Съвместните европейски усилия се провалиха и в началото на месец май. На 8 май Малта наложи изненадващо вето върху операция *IRINI* – морската операция на Съюза, която също трябваше да съблюдава за изпълнението ембаргото. Тази операция се възприема от ПНС и неговите поддръжници като насочена срещу него. Причината е, че Сарадж разчита основно на морски доставки, докато Хафтар получава своите чрез летището в Бенгази или по земя. Този

⁸⁵ https://www.ecfr.eu/article/commentary_how_italy_was_marginalised_in_libya (13.04.20)

⁸⁶ <https://lana-news.ly/art.php?id=170601&lang=en&p=1> (30.05.20)

изненадващ ход на малтийското правителство се отдава най-вече на влиянието на Турция в региона, и на вероятното обещание за по-голям контрол върху мигрантите от Африка - политика, в която ЕС също търпи сериозни критики. Очаква се в замяна малтийското правителство да подкрепи претенциите на Анкара за експлоатацията на средиземноморските ресурси. Това е видно и от подписания в четвъртък (28.05), от малтийският министър-председател Робърт Абела и Файез ал-Сарадж, *Меморандум за разбирателство*, който се отнася за борбата с нелегалната емиграция.⁸⁷

Така ролята на малката островна държава явно се увеличава. Според *TheShift*, позовавайки се на базирания в Лондон портал *Libya24*, в седмицата 18-24 май представители на двете страни в либийския конфликт, САЩ, Русия, Турция и Катар са се срещнали в Малта, без това да бъде официално обявено.⁸⁸ Конфликтът в Либия, подобно на този в Сирия, показва, че единствените общи действия на Съюза са призивите за примирие и нищо повече. Което донякъде се отдава на това, че и днес пред западноевропейските държави в региона на Близкия Изток и Африка проблем още се явява колониалното минало - нещо, което другите геополитически играчи като Русия и Турция нямат като тежко наследство, и което им позволява да действат по-настъпателно.

Отказът на САЩ за намеса и слабостта на ЕС за решаването на конфликта в Либия, се използва от Русия. Намесата на Москва, освен, че разширява присъствието ѝ там, може да се разглежда и като втори етап на навлизане в региона. На практика се повтаря сценарият от Сирия, макар тук руският президент Владимир Путин да вижда възможност да се намеси, подкрепя малко или много и двете страни. В Съвета за сигурност на ООН Москва признава правителството на Файез ал Сарадж за официално, но от друга страна, осигурява наемници на генерал Хафтар, макар и неофициално, чрез компанията *"Вагнер"*. Подкрепата за Хафтар не е случайна - голяма част от нефтените находища в страната са под негов

⁸⁷ <https://www.middleeastmonitor.com/20200529-sarraj-and-maltas-prime-minister-sign-memorandum-of-understanding/> (29.05.20)

⁸⁸ <https://theshiftnews.com/2020/05/23/flights-from-russia-libya-us-flew-to-malta-for-pact-on-libya-report/> (27.05.20)

контрол, а наемниците от „Вагнер“ охраняват повечето от тях. Москва определено има интерес от това да има влияние върху енергийната индустрия на Либия, което ще ѝ позволи да има повече лостове за влияние и върху Европа. Отделно Русия се опитва да държи Халифа Хафтар зависим и финансово, като печата парите, които влизат в обращение чрез паралелната национална банка на Либия, оперираща в източната част на страната, която е под контрола на генерала.

Според *„Ройтерс“*, само за първите шест месеца на 2019 г. Русия е снабдила Хафтар с близо 4.5 милиарда либийски динара (\$3.22 млрд.), с което общата сума, доставена от Москва надминава 10 милиарда динара.⁸⁹ Русия, по подобие на Франция и Италия, също опитва да играе централна роля. И тя организира среща, на която страните да подпишат примирие. Но и тя се провали, след като Хафтар напусна преговорите, водени в Москва в началото на годината.

Така, чрез конфликта в Либия, Русия също прави опити да разшири своето присъствие в Средиземноморието и в Африка до граници, немислими дори и в съветската епоха. С днешна дата, ако това се постигне, ще позволи на Москва да изгражда влиятелна инфраструктура в Източното и Централно Средиземноморие или по периферията на ЕС и НАТО, а така ще може да притиска Съюза - както икономически, така и военно. Но за момента Москва изпитва своите затруднения заради кризата с цените на петрола и COVID-19, които могат да окажат сериозно влияние върху икономиката ѝ. Това може да я накара да преразгледа участието си в този и други конфликти по света. Със сигурност обаче Путин ще се опита да извлече максималното от либийския конфликт и няма да отстъпи възможността да изгради инфраструктура на геостратегическо място, каквото е Либия.

Това става видно и в последните седмици, след като *Африканското командване на американските въоръжени сили* официално потвърди, че руски МиГ-29 са пристигнали в Либия от Сирия, но са били пребойдисани, за да не си личат

⁸⁹ <https://uk.reuters.com/article/libya-economy/update-1-exclusive-supplies-of-banknotes-from-russia-to-east-libya-accelerated-this-year-data-idUKL8N27E3HN> (13.04.20)

отличителните им знаци. Това официално обвинение може би ще доведе до промяна на политиката на САЩ спрямо конфликта.⁹⁰

”Трябва да знаете, че Турция е по-голяма от Турция”⁹¹

Експанзионистичната и неоосманска политика на Реджеп Ердоган също има голяма роля в конфликта. Целта му е да направи Турция основната геополитическа сила в Източното Средиземноморие. Чрез намесата в Сирия и съюза с Русия, турският президент показва, че повече няма да играе ролята на преден пост на Запада в политиката му спрямо Близкия Изток – роля, която Турция играе повече от 50 години. Отношенията между двамата лидери с ”имперски амбиции” нямаше как да не се влошат рано или късно, тъй като зоните на влияние, които преследват се припокриват.

Намесата на Турция в Либия се оправдава от турската пропаганда. Територията на днешната либийска държава влиза в ”границите на сърцето” на Ердоган, тъй като е била част от Османската империя за дълъг период от време (1550-1910). Отделно от това, връзките с Турция, по време на управлението на либийският крал Идрис I, след като през 1951 г. страната получи своята независимост от Италия, също са много добри. Това се промени след преврата извършен от Кадафи през 1968 г., който по време на Студената война засили най-вече военните връзки със Съветския съюз.

Така, преследваща „сърдечните си граници” и под предлог, че помага на признатото от ООН правителство на Файез ал Сарадж, Турция подписа с него договор за военна помощ и създаване на коридор в Средиземно море - целта е да се експлоатира откритото преди около десетилетие газово находище в териториалните води на Кипър, което попада в този коридор. Претенциите на Анкара, както казва външният

⁹⁰ <https://foreignpolicy.com/2020/05/26/pentagon-libya-russia-fighter-aircraft-rhetoric-africom/> (26.05.20)

⁹¹ Част от изказване на турският президент Реджеп Тайип Ердоган на церемония в памет на Кемал Ататюрк през 2016 г.

министър на страната Мевлют Чавушуглу, са за *"справедлива подялба"* на средиземноморските ресурси.⁹² Тази подялба би осигурила ценни приходи на турското правителство, но вкарва огромно напрежение в Източното Средиземноморие и на практика настройва държавите в региона срещу Анкара. За да се противопоставят на турските действия Италия и Гърция подписаха сделка (09.06.20), която се отнася за Ексклузивната икономическа зона между двете страни в Средиземноморието, такава сделка Атина се опитва да сключи и с Египет. Целта е ясна - да се сложи край на спорния *Меморандум за разбирателство* подписан между Сарадж и турското правителство.⁹³

Военната помощ, която Анкара предоставя на ПНС, е съставена от техника и наемници от Сирия, което за момента изглежда успешна тактика. Успехите на турските мобилни операции през последните седмици и най-вече превземането на стратегическата авиобаза Ал Утия и град Тархуна /с което изтласкаха ЛНА от западната част на страната/ сложиха край на офанзивата на Хафтар към Триполи. С това на практика войната навлезе в нова фаза, но за пълна победа все още не е реалистично да се говори. Ако Сарадж предприеме по-широко настъпление, ще се наложи и сериозно участие във военните действия от страна на редовна турска армия, което крие рискове и би довело до сериозна съпротива, тъй като не само силите на Хафтар, но и голяма част от самите либийци не одобряват намесата на Анкара в конфликта и обявяват участието ѝ в него като *"турска инвазия"*.

Проблемът с намесата на Турция в конфликта, е, че той се превръща от вътрешен в регионален, и явно целта на Ердоган не е решаването му, а преследване на геостратегически и икономически интереси, както и шантаж на ЕС и НАТО по различните проблемни въпроси. Участието на толкова много външни играчи в либийският конфликт, които преследват собствени интереси, не само не вещае разрешаването му, а го заплита още повече, като го превърна в прокси война по

⁹² https://www.dnevnik.bg/sviat/2019/12/06/4002060_libiisko-turska_sdelka_vbesi_gurciia_i_pritesni/

⁹³ https://www.euractiv.com/section/all/short_news/italy-and-greece-reshuffle-the-cards-in-the-mediterranean/ (10.06.20)

подобие на този в Сирия. При така създадената вътрешна и външна обстановка, решението му става изключително трудно и сложно.

Бъдеще на Либия, подобно на това от времето на Кадафи, най-вероятно няма как да се случи днес. С толкова много замесени външни играчи, я няма налице и минималната възможност за постигане на компромис. Като възможен вариант за бъдещето, остава разделянето ѝ, подобно на времето на италианското колониално управление - на няколко автономни единици, където водеща роля ще играе племенният принцип.

ИЗТОЧНИЦИ:

- [1] Sarkozy signs deals with Gaddafi, BBC, 25.07.2007, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/6914857.stm>
- [2] Libya to discuss Russian base, Financial Times, 16.11.2008, <http://web.archive.org/web/20081116011436/http://www.ft.com/cms/s/0/00e2583c-a743-11dd-865e-000077b07658.html>
- [3] Gazprom offers to buy all of Libya's gas and oil, The New York Times, 10.07.2008, <https://www.nytimes.com/2008/07/10/business/worldbusiness/10iht-gazprom.1.14376195.html>
- [4] Dinmore G, Saleh H, Italy pledge paves way for Libya investment, 25.09.2008, http://web.archive.org/web/20080925011301/http://www.ft.com/cms/s/0/e6d2e0f0-7787-11dd-be24-0000779fd18c.html?nckick_check=1
- [5] Barack Obama says Libya was 'worst mistake' of his presidency, The Guardian, 12.04.2016, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/apr/12/barack-obama-says-libya-was-worst-mistake-of-his-presidency>
- [6] US officials meet Libya's Haftar to end Tripoli's offensive, Al Jazeera, 26.11.2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/11/officials-meet-libya-haftar-tripoli-offensive-191126063810132.html>
- [7] Making the best of France's Libya summit, International Crisis Group, 28.05.2018, www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/libya/b58-making-best-frances-libya-summit
- [8] Giampaolo M, How Italy was marginalised in Libya, 17.01.2020, https://www.ecfr.eu/article/commentary_how_italy_was_marginalised_in_libya
- [9] Russian-Italian agreement on the importance of stopping armed escalation in Libya, Libyan news agency, 29.05.2020, <https://lana-news.ly/art.php?id=170601&lang=en&p=1>
- [10] Abdullah W, Sarraj and Malta's prime minister sign memorandum of understanding, 29.05.2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200529-sarraj-and-maltas-prime-minister-sign-memorandum-of-understanding/>
- [11] Demarco J, Flights from Russia, Libya, US flew to Malta for pact on Libya, 24.05.2020, <https://theshiftnews.com/2020/05/23/flights-from-russia-libya-us-flew-to-malta-for-pact-on-libya-report/>
- [12] Sagdiev R, Lewis A, Supplies of banknotes from Russia to East Libya accelerated this year, 29.10.2019, <https://uk.reuters.com/article/libya-economy/update-1-exclusive-supplies-of-banknotes-from-russia-to-east-libya-accelerated-this-year-data-idUKL8N27E3HN>

[13] Detsch J, Pentagon escalates rhetoric in Libya as Russian planes arrive, 26.05.2020, <https://foreignpolicy.com/2020/05/26/pentagon-libya-russia-fighter-aircraft-rhetoric-africom/>

[15] Либийско-Турска сделка вбеси Гърция и притесни Източното Средиземноморие, Дневник, 06.12.2019 https://www.dnevnik.bg/sviat/2019/12/06/4002060_libiisko-turska_sdelka_vbesi_gurciia_i_pritesni/

[16] Michalopoulos S, Italy and Greece reshuffle the cards in the Mediterranean, Euractiv, 10.06.2020, https://www.euractiv.com/section/all/short_news/italy-and-greece-reshuffle-the-cards-in-the-mediterranean/

ИЗРАЕЛСКА АНЕКСИЯ НА ЗАПАДНИЯ БРЯГ: ЗНАЧЕНИЕ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

На 17 май 2020 Кнесетът одобри състава на 35-то правителство на Израел. По този начин приключи най-дългата политическа криза в историята на страната. След повече от година без стабилно управление и три последователни парламентарни избора, израелският парламент потвърди мандата на тригодишно коалиционно правителство, което ще бъде водено на ротационен принцип от Бенямин Нетаняху и Бени Ганц. Още в първите седмици на своето управление, едно от първите предизвикателства, с които ще трябва да се справят, е сблъсъкът във вътрешно и външнополитически план по отношение намерението за анексия на долината на река Йордан.

Самата идея за приобщаване на тази територия към юрисдикцията на израелската държава не е нова. Още след войната от 1967 г. планът „Алон“ за първи път предвижда анексия на части от Западния бряг, а през следващите десетилетия въпросът регулярно бива повдиган без обаче да достига реални измерения.⁹⁴ Анексията на долината на р. Йордан придобива нова актуалност и динамика в началото на месец септември 2019 г. когато само седмица преди вторите по ред парламентарни избори премиера Бенямин Нетаняху обявява своя план за осъществяване на анексия, ако вотът бъде спечелен от неговата партия.⁹⁵ Идеята получава ключова подкрепа от САЩ, а чрез договарянето на коалиционно споразумение между Бенямин Нетаняху и Бени Ганц, перспективата за осъществяване на анексията става все по-реална. Член 29 на коалиционното споразумение от 20 април отваря вратата за териториални анексии в Западния бряг, като конкретния текст гласи следното: „От 1 юли 2020 г. министър-

⁹⁴ Allon Plan (1967), 23.07.2014, <https://ecf.org.il/issues/issue/148>,

⁹⁵ Hoffman G, Nahmias O, Netanyahu vows to annex all settlements, starting with Jordan Valley, 11.09.2019, <https://www.jpost.com/Israel-News/Prime-Minister-Netanyahu-expected-to-announce-annexation-of-Jordan-Valley-601207>

*председателят ще има възможност да внесе за обсъждане в Кнесета постигнатото споразумение със САЩ относно прилагането на суверенитет*⁹⁶

СТРАТЕГИЧЕСКА ЗНАЧИМОСТ НА ДОЛИНАТА НА р. ЙОРДАН

Въпросната долина представлява тясна ивица земя в рамките на Западния бряг, която върви успоредно на левия бряг на р. Йордан, явявайки се граница с държавата Йордания. Рамката на тази територия никога не е била дефинирана точно и не е представлявала каквато и да е конкретна географска зона. Все пак планът на Нетаняху предвижда анексията на територия, която в най-широката си част достига до 16 км. и е с дължина от почти 100 км.

През последните пет десетилетия в Израел се водят ожесточени спорове относно статута на Западния бряг. В тази връзка Долината на р. Йордан заема важно място, като практически всяко едно правителство от 1967 г. насам стои зад позицията, че тя трябва да бъде анексирана в качеството си на важен стратегически актив по отношение на сигурността. Контролът върху нея би означавал и цялостен контрол върху границата с Йордания, а Западния бряг в този случай ще се окаже обкръжен от всички страни от израелска територия. В добавка към това долината е относително слабо заселена. По-голямата част от палестинското население е концентрирано на изток, позволявайки на израелската държава относително лесно да усвои територията чисто административно наред с около 11 000 еврейски заселници, живеещи в 30 селища. Реално погледнато Израел и сега осъществява контрол над почти цялата територия на долината с изключение на град Йерихон, който е с изцяло палестинско население. Както и с останалата част от Западния бряг през последните 50 г, израелската държава има фактическа власт над долината, без да я анексира.

Авторът

Венцислав Божев е политолог и експерт в областта на международните отношения с богат опит в анализа на европейските политически процеси, както и на динамиката на отношенията в Близкия изток и постсъветското пространство. Автор на множество материали и академични текстове по въпросната тематика. Участник в международни изследователски проекти и теренни проучвания в Близкия изток.

⁹⁶ Bouchnik-Chen R, The Jordan Valley Annexation Dilemma: A Realistic Approach, 13.05.2020, <https://besacenter.org/perspectives-papers/jordan-valley-annexation-realistic/>

официално. Еврейските заселници имат израелско гражданство, докато палестинските жители нямат такова и не могат да гласуват в израелски избори. Израелските сили за сигурност също така имат контрол и над движението на хора. В тази връзка вероятната бъдеща анексия на пръв поглед би имала чисто формален характер, приравнявайки статута на тази територия с този на останалите административни единици в Израел.

Но има и повече. По всяка вероятност изглежда, че анексията на Долината на р. Йордан наред с потвърждаването на тази на Голанските възвишения от страна на САЩ и признаването на Йерусалим за столица на Израел са актове, които не само затвърждават вече съществуващото статукво на терен, но и показват готовност и решимост за изпълнение на т.нар. Сделка на века, предложена от американския президент Доналд Тръмп.

СДЕЛКАТА НА ВЕКА

Планът резултат от двугодишна работа на екип, воден от старшия съветник на американския президент - Джаред Къшнър. Той е разделен на две части: икономическа, представена от Къшнър още през юни месец 2019 г. И политическа, която трябва да даде идея за разрешаване на основните проблеми като статусът на Йерусалим, границите, сигурността, израелските селища на Западния бряг, както разбира се и компенсацията за палестинските бежанци от войните през 1948 г. и 1967 г. Тук трябва ясно да бъде подчертано, че планът не е окончателен, а в същността си представлява една рамка, която трябва да даде основа за двустранни преговори между израелци и палестинци.

Икономическият компонент от плана предвижда събиране и инвестиране на повече от 50 млрд. долара в 179 различни проекта.⁹⁷ Около 23 млрд. от тези пари са предвидени директно за Ивицата Газа и Западния бряг, а останалите ще бъдат инвестирани в съседните Египет, Ливан и Йордания. Трите направления за инвестиции са свързани с изграждането на икономически просперитет, подобряване на образователната и здравната система, както и реформа на публичния сектор. Крайните цели са в рамките на 10 г. да бъде удвоен БВП, да се намали бедността с 50 %, да се разкрият 1 млн. работни места, а безработицата да

⁹⁷ Peace to Prosperity: A Vision to Improve The Lives of the Palestinian and Israeli People, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2020/01/Peace-to-Prosperity-0120.pdf>

падне под 10 %. Без съмнение амбициозни цели и идеи, които предвиждат по какъв начин да бъдат управлявани и изразходвани тези пари, но не и кой по-точно ще ги инвестира.

За разлика от икономическата част на плана, политическата не е свързана с конкретиката на цифрите и процентите. Тя засяга изключително сложните и особено деликатни въпроси, които вече осмо десетилетие представляват неразрешим казус за международната общност. И въпреки, че рамката на плана предоставя възможност за предоговаряне по различните проблеми, все пак има няколко основни стълба, които едва ли ще претърпят съществени промени. А именно:

САЩ ще признае израелските селища на Западния бряг, както и израелския суверенитет над долината на р. Йордан, която се очаква да бъде анексирана в периода след 1 юли 2020 г;

Йерусалим ще бъде „неделима“ столица на Израел – нещо, което вече бе признато от администрацията на президента Тръмп още в края на 2017 г. и стана причина палестинците да прекъснат отношенията си със САЩ;

Няма да има палестинска столица в Източен Йерусалим, като тя е предвидена да се намира в предградиято Абу Дис;

вероятната бъдеща палестинска държава трябва да бъде демилитаризирана и няма да има контрол над границите си, което означава, че той ще бъде осъществяван от Израел и в по-малка степен от Египет и Йордания.

Очаквано планът на Тръмп бе категорично отхвърлен както от правителството на Махмуд Аббас в Рамала, така и от водещите политически фактори в Ивицата Газа.⁹⁸ Реално към настоящия момент Сделката на века все още не получава видима подкрепа извън Вашингтон, Лондон и Тел Авив, посрещната критично от партньорите в Квартета - ЕС, ООН и Русия.

⁹⁸ Daraghme M, Akram F, Palestinians angrily reject Trump Mideast peace plan, 29.01.2020, <https://apnews.com/0dcb0179faf41e1870f35838058f4d18>

СТАТУКВО НА ТЕРЕН

Както вече бе споменато, решението за анексия на Долината на р. Йордан, наред с американски план за разрешаване на израело-палестинския конфликт, до голяма степен отразяват реалната ситуация, при която Израел има възможност да налага своите условия от позицията на по-силната страна.

Що се отнася до статуквото на терен в Долината на р. Йордан, то е определено чрез споразумението от Таба (Осло II) през 1995 г. Според неговите клаузи Западния бряг бива разделен на две зони с пълно или частично палестинско управление (Зони А и В около 40 % от Западния бряг) и една зона, поставена под пълен контрол на израелските сили за сигурност (Зона С).⁹⁹ По този начин бива създадено демографско разделение между палестинското население и израелските заселници. От друга страна изграждането на защитната стена допълнително осигурява не само чисто физическо разделение, но и фактическа изолация на палестинските центрове на концентрация на палестинско население.

Както е видимо от приложената карта, територията на Долината на р. Йордан влиза напълно в Зона С. Това означава, че формалната анексия реално не би променила особено текущото статукво на терен. Особено, ако се има предвид, че според американския план се предвижда тази загуба на територия, където Палестинската автономия и без това упражнява само частичен суверенитет, да бъде заменена с друга по границата с Египет.

В тази логика намерението за анексия на Долината на р. Йордан би могло да бъде разглеждано и като опит за натиск срещу Палестинската автономия и водещите палестински фракции с цел те да бъдат принудени да седнат на масата за преговори по отношение Сделката на века. Отправяне на ясно послание, че нейните параметри могат да бъдат изпълнени по един или друг начин, дори едностранно без участието на палестинската страна.

⁹⁹ Israel-Palestinian Negotiations: Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II), 28.09.1995, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/interim-agreement-on-the-west-bank-and-the-gaza-strip-oslo-ii>

РЕАКЦИИ

Още при обявяването на намерението за анексия през есента на 2019 г, то е посрещнато от вълна неодобрение, а с все по-ясната перспектива за реално осъществяване, прави опозицията все по-ясна. Във вътрешен план е особено популярно становището на движението Офицери за сигурността на Израел, което обединява 220 пенсионирани висши офицери от армията, полицията, Мосад и Шин Бет. Сред членовете на организацията личат имената на Дан Халуц, който е бивш началник-щаб на армията, бившите директори на Мосад Цви Замир, Дани Ятом, Меир Даган, както и директор на Шин Бет до 2000 г. - Ами Аялон. В началото на април движението използва медиите за да отправи призив към своите колеги Бени Ганц и Габи Ашкенази (външен министър в новото правителство) да блокират всякакви опити от страна на Нетаняху за едностранна анексия на територия от Западния бряг.¹⁰⁰ Подобен е и призивът на повече от 130 влиятелни личности от еврейската общност в САЩ.¹⁰¹

Във външно отношение идеята за анексия също не получава подкрепа. ЕС определя анексията като „сериозно нарушение на международното право“¹⁰², а специалният координатор на ООН за Близкоизточния мирен процес Николай Младенов заявява, че „съдбата на палестинския и израелския народ не бива да се определя от деструктивно и едностранно действие което затвърждава разделението и прави невъзможно постигането на мир.“¹⁰³ Подобен е отзвук и в Берлин, Париж, Лондон и Москва.¹⁰⁴

Логично и очаквано реакцията от Палестинската автономия е повече от враждебна, като президентът Махмуд Аббас отменя всички действащи споразумения със САЩ

¹⁰⁰ Ayalon A, Pardo T, Shamni G, Netanyahu's Annexation Plan Is a Threat to Israel's National Security, 23.04.2020, <https://foreignpolicy.com/2020/04/23/netanyahus-annexation-plan-is-a-threat-to-israels-national-security/>

¹⁰¹ OVER 130 AMERICAN JEWISH LEADERS TO GANTZ AND ASHKENAZI: OPPOSE UNILATERAL WEST BANK ANNEXATION, 06.04.2020, <https://israelpolicyforum.org/2020/04/06/over-130-american-jewish-leaders-to-gantz-and-ashkenazi-oppose-unilateral-west-bank-annexation/>

¹⁰² Israel: Statement by High Representative Josep Borrell, 23.04.2020, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/77856/israel-statement-high-representative-josep-borrell_en

¹⁰³ UN Middle East peace envoy warns against unilateral action on all sides, as Israel threatens West Bank annexation, 20.05.2020, <https://news.un.org/en/story/2020/05/1064522>

¹⁰⁴ Комментарий Департамента информации и печати МИД России в связи с объявлением палестинского руководства о выходе из всех соглашений с Израилем и США, 21.05.2020, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4134462?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=ru_RU

и Израел, включително тези свързани със сигурността. Друга пряко засегната страна е Йордания където крал Абдула II предупреждава за „голям конфликт“ и дори евентуално преразглеждане на мирния договор с Израел от 1994 г.¹⁰⁵

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Евентуалната анексия на Долината на р. Йордан носи със себе си множество предизвикателства и потенциални проблеми. Някои от тях до голяма степен са с административен характер, свързани с даване на статут или гражданство за палестинци, управление на пътната мрежа, както и осигуряване на социални услуги. Не малко палестинци ще бъдат отчуждени от земята си в полза на израелската държава, а град Йерихон ще бъде превърнат в анклав, чиито жители ще бъдат практически изолирани и със затруднен физически и икономически достъп до останалата част от Палестинската автономия или Йордания.

Много по-сериозни обаче изглеждат потенциалните проблеми, които могат да възникнат пред сигурността. В свой доклад от 2018 г, представен на правителството, Офицери за сигурността на Израел предупреждават за развитието на особено негативен сценарии при евентуална анексия. Те дефинират като „пълзяща анексия“ действията на няколко поредни правителства, които целенасочено и систематично прокарат законодателни мерки с цел улесняване на всеки опит за налагане на израелски суверенитет над територия от Зона С.¹⁰⁶ Според доклада едностранна анексия от страна на Израел има потенциал да създаде верижна реакция от последователни събития, водещи до неконтролируема спирала от насилие, разпад на Палестинската автономия, окупация на Западния бряг, водещ до установяване на военна администрация с възможност тя да прерасне в пълна анексия на Западния бряг.

Изключително краен вариант, който би струвал неимоверно скъпо както финансово, политически и социално, така и по отношение на сигурността. Израелската армия, полиция и разузнаване ще трябва да пренасочат голяма част от вниманието си към Западния бряг, оголвайки своите флангове по границите с Ливан и Сирия в период

¹⁰⁵ Jordan's King Abdullah warns of 'massive conflict' if Israel annexes West Bank, 15.05.2020, <https://www.middleeasteye.net/news/jordan-king-abdullah-warns-massive-conflict-israel-annexed-west-bank>

¹⁰⁶ RAMIFICATIONS OF WEST BANK ANNEXATION: SECURITY AND BEYOND, 10.2018, <http://en.cis.org.il/wp-content/uploads/2018/12/RAMIFICATIONS-OF-WEST-BANK-ANNEXATION.pdf>

на засилена конфронтация с Иран и регионалните съюзници в Сирия, Ливан и Ивицата Газа. Освен това правителството в Тел Авив ще бъде поставено пред тежка дилема що се отнася до статута на близо 2.6 млн. палестинци от зоните А и В. Те ще трябва да получат израелско гражданство, променяйки радикално демографската картина на Израел или ще трябва да бъдат сегрегирани, като по този начин най-демократично устроената държава в региона ще придобие характера на апартейд режим.

Този сценарий изглежда твърде краен и радикален, но все пак не бива да се подценява опасността от ескалация на напрежението. За момента изглежда, че правителството на Нетаняху и Ганц има намерение да се придържа към изпълнението на плана на Тръмп дори и едностранно. В този смисъл след анексия на Долината, логично би изглеждало следващия ход да бъде и анексия на останалата част от Зона С. Но докато Долината на р. Йордан е слабо заселена и периферна територия, не така стои въпросът с останалата част от Зона С. Тя се намира във вътрешността на Западния бряг, разделяйки го на десетки „острови“ от зоните А и В. Едностранна анексия без споразумение с палестинците ще изолира тези острови един от друг, като по този начин ще се наруши трайно териториалната цялост на Западния бряг наред с икономическите и социални връзки в палестинското общество. При всички положения подобен рисков ход ще провокира ответна реакция и ще придаде допълнителна мотивация и дори легитимност на действията на различни радикални групировки. Не бива да се забравя и фактът, че всяко едно действие на Западния бряг би провокирало крайни реакции в Ивицата Газа.

Едно от най-сериозните предизвикателства със сигурност ще бъде регулирането на отношенията със съседна Йордания. Хашемитското кралство има пряко отношение към Западния бряг както поради фактът, че е пряк администратор на територията между 1948 г. и 1967 г, така и поради простата причина, че то е дом на повече от 2 млн. палестински бежанци (почти 20 % от населението на страната).¹⁰⁷ Освен това Йордания има и водеща роля в администрацията на ислямските институции в Йерусалим, подпомагайки за удържане на текущото относително спокойно статукво. За последните 26 г. може да се счита, че Аман е лоялен партньор, който осигурява спокойствие по източната граница на Израел, както и стратегическа дълбочина по отношение на случващото се в Ирак и Сирия. В тази връзка Мосад и йорданското разузнаване често работят в тясно сътрудничество срещу общи врагове. Не без значение също така са и търговско-икономически връзки, както и някои важни

¹⁰⁷ Refugees in Jordan, 01.12.2016, <https://www.unrwa.org/where-we-work/jordan>

инфраструктурни проекти като планирания водопровод между Червено море и Мъртво море и газопровода, свързващ израелските газови находища в Средиземно море с кралството.

Към момента всички тези отношения са поставени повече или по-малко пред сериозно изпитание. Едно от големите притеснения в Тел Авив през последните десетилетия е евентуалният колапс на Хашемитската династия, който би довел до нестабилност в Йордания и би позволил на радикални елементи да използват нейната територия като плацдарм за атаки срещу Израел. Все още е ясен споменът за времето когато Йордания е база за дейността на палестинската съпротива и последващият конфликт, останал в историята като Черния септември. Бившите министър-председатели Менахим Бегин и Ицхак Рабин ясно разбират ситуацията, според която сигурността и стратегическата дълбочина на Израел могат да бъдат осигурени единствено чрез политическа легитимност и признаване на израелската държава. Мирни договори със съседите, които да гарантират, че територии в непосредствена близост до Израел няма да подслоняват враждебни сили. Така споразумението с Египет гарантира демилитаризиран Синайски полуостров¹⁰⁸, а това с Йордания – сътрудничество по отношение конфликта с палестинците.¹⁰⁹ Тези гаранции обаче, много трудно биха могли да набират вътрешна подкрепа и съответно поддържани, ако на преден план няма поне привиден прогрес по въпроса с палестинското самоопределение.

В тази връзка действията на Нетаняху и Ганц, съчетани с американската администрация поставят крал Абдула II в крайно деликатна ситуация. Неговото управление трябва да поддържа много внимателен баланс между запазване на вътрешната стабилност и стратегическите отношения с Израел и САЩ. Кралят не би могъл да си позволи пълно изоставяне на мирния договор с Израел, тъй като това би означавало подновяване на стария конфликт в момент на икономическа стагнация, допълнително влошена от епидемията Covid 19. В тази връзка Абдула, до някъде притиснат до стената, ще трябва едновременно да се прояви като защитник на палестинската кауза за вътрешно-политическа консумация, но без това да увреди трайно отношенията със стратегическите партньори.

Без съмнение обаче, това ще бъде трудна задача. Балансът на взаимната зависимост между йорданската и израелската сигурност, която определя

¹⁰⁸ Israel-Egypt Peace Treaty, 26.03.1979, <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israel-egypt%20peace%20treaty.aspx>

¹⁰⁹ Israel-Jordan Peace Treaty, 26.10.1994, <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israel-jordan%20peace%20treaty.aspx>

отношенията на двете държави през последните 25 г, е поставен пред изпитание. Това се дължи преди всичко на промяната на интересите и целите в Тел Авив. Поредицата от коалиционни обвързвания на Бенямин Нетаняху с националистически и фундаменталистки партии, в крайна сметка води до възход на агресивния религиозен ционизъм, чиито цели са най-вече свързани с установяване на израелски суверенитет над Западния бряг и Йерусалим. Пълно противоречие с две от основите на мирния договор с Йордания: право на самоопределение за палестинците и запазване на статуквото по отношение на Храмовия хълм.

Това разминаване е още по-видимо и в по-широк контекст, където стратегическата ситуация налага на Израел промяна на някои от приоритетите. В продължение на години Йордания действа като посредник и потенциален буфер между Израел и монархиите в Персийския залив. Тази роля на Аман обаче се обезличава в контекста на нарастващата заплаха от Иран, която по естествен път сближава Израел със Саудитска Арабия, ОАЕ и Кувейт. Макар и засега неофициална, директната връзка на Тел Авив с Персийския залив, замества посредническата роля на Йордания по отношение на сигурността и бизнес отношенията.

Принизяването на Аман до качеството на второстепенен партньор от страна на Израел (и САЩ) е много вероятно базирано на две фундаментално грешни предположения: първото е, че палестинският въпрос може да мине на заден план за сметка на съперничеството с Иран. Второто – че крал Абдула е зависим от Израел и САЩ до степен, при която да се съгласи с каквото и да е решение за Израело-палестинския конфликт.

Това отношение не само ощетява стратегическите връзки на Израел и Йордания, но и оронва легитимността на Вашингтон като основен медиатор в мирния процес. Признаването на реалностите на терен практически означава вземането на израелската страна по въпроса, игнорирайки нуждите на други важни регионални партньори с пряко отношение. По принцип не би трябвало да има противоречия с паралелното развитие на отношенията с Йордания и Персийския залив. В този случай обаче, проблемът произлиза от факта, че Израел и САЩ поставят под въпрос традиционните позиции спрямо мирния процес. А това създава усещането за конкурентна динамика и впечатление, че Тел Авив и Вашингтон не просто игнорират Йордания, по-лошо – подкопават интересите и сигурността на кралството.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Със сигурност евентуалната анексия на Долината на р. Йордан би била особено спорно и противоречиво действие, както във вътрешен план за Израел, така и във външен на полето на международните отношения. Ако се приеме, че това е ход с цел демонстрация на последиците от продължаващия палестински отказ за диалог спрямо планът на Тръмп, то повече от ясно е, че за момента този ход не е особено успешен. Опитът от последните десетилетия показва, че обикновено диалогът и компромисите носят по-добри резултати от опитите за оказване на натиск срещу палестинците.

Всеки опит за налагане на израелски суверенитет над територия от Западния бряг следва да бъде основан на обществен вътрешнополитически консенсус и като част от по-широка политическа рамка и активна дипломация. В противен случай потенциалните загуби в дългосрочен план могат значително да превишат печалбата от една анексия на територия в Западния бряг.

ИЗТОЧНИЦИ

1. Комментарий Департамента информации и печати МИД России в связи с объявлением палестинского руководства о выходе из всех соглашений с Израилем и США, 21.05.2020, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4134462?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageld=ru_RU
2. Allon Plan (1967), 23.07.2014, <https://ecf.org.il/issues/issue/148>
3. Ayalon A, Pardo T, Shamni G, Netanyahu's Annexation Plan Is a Threat to Israel's National Security, 23.04.2020, <https://foreignpolicy.com/2020/04/23/netanyahus-annexation-plan-is-a-threat-to-israels-national-security/>
4. Bouchnik-Chen R, The Jordan Valley Annexation Dilemma: A Realistic Approach, 13.05.2020, <https://besacenter.org/perspectives-papers/jordan-valley-annexation-realistic/>
5. Daraghmeh M, Akram F, Palestinians angrily reject Trump Mideast peace plan, 29.01.2020, <https://apnews.com/0dcb0179faf41e1870f35838058f4d18>
6. Hoffman G, Nahmias O, Netanyahu vows to annex all settlements, starting with Jordan Valley, 11.09.2019, <https://www.jpost.com/Israel-News/Prime-Minister-Netanyahu-expected-to-announce-annexation-of-Jordan-Valley-601207>
7. Israel-Egypt Peace Treaty, 26.03.1979, <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israel-egypt%20peace%20treaty.aspx>
8. Israel-Jordan Peace Treaty, 26.10.1994, <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israel-jordan%20peace%20treaty.aspx>
9. Israel-Palestinian Negotiations: Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II), 28.09.1995, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/interim-agreement-on-the-west-bank-and-the-gaza-strip-oslo-ii>
10. Israel: Statement by High Representative Josep Borrell, 23.04.2020, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/77856/israel-statement-high-representative-josep-borrell_en
11. Jordan's King Abdullah warns of 'massive conflict' if Israel annexes West Bank, 15.05.2020, <https://www.middleeasteye.net/news/jordan-king-abdullah-warns-massive-conflict-israel-annexed-west-bank>

12. OVER 130 AMERICAN JEWISH LEADERS TO GANTZ AND ASHKENAZI: OPPOSE UNILATERAL WEST BANK ANNEXATION, 06.04.2020, <https://israelpolicyforum.org/2020/04/06/over-130-american-jewish-leaders-to-gantz-and-ashkenazi-oppose-unilateral-west-bank-annexation/>
13. RAMIFICATIONS OF WEST BANK ANNEXATION: SECURITY AND BEYOND, 10.2018, <http://en.cis.org.il/wp-content/uploads/2018/12/RAMIFICATIONS-OF-WEST-BANK-ANNEXATION.pdf>
14. Refugees in Jordan, 01.12.2016, <https://www.unrwa.org/where-we-work/jordan>
15. Peace to Prosperity: A Vision to Improve The Lives of the Palestinian and Israeli People, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2020/01/Peace-to-Prosperity-0120.pdf>
16. UN Middle East peace envoy warns against unilateral action on all sides, as Israel threatens West Bank annexation, 20.05.2020, <https://news.un.org/en/story/2020/05/1064522>